

{-IcAk} ZARF-FİİL EKİ VE VARYANTLARI ÜZERİNE

On the Gerund Suffix {-IcAk} and Its Variants

Erkan SALAN*

Gazi Türkiyat, Güz 2017/21: 45-73

Öz: Zarf-fiil ekleri, Türkçenin tarihi ve çağdaş dönemlerinde oldukça sık kullanılan eklerindendir. Bu durum, Türkçeyi zarf-fiil ekleri bakımından zengin bir dil hâline getirmekle kalmamış aynı zamanda tekdüze cümle düzeninden kurtararak dilin esnek bir görünümüne kavuşmasına da vesile olmuştur. Bu bakımdan adı geçen eklerin, Türkçe ve Türkçe araştırmaları için önemi göz ardı edilemez. Zarf-fiil ekleri üzerine çeşitli dil çalışmaları yapılmıştır. Ancak zengin kullanım özelliklerine sahip olan bu ekler, yeni araştırmaların yapılmasını zaruri kılmaktadır. Bu amaçla, özellikle Eski Anadolu Türkçesi döneminde oldukça işlek olan {-IcAk} zarf-fiil eki ile varyantları ele alınmıştır. Çalışmada, Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait eserlerde sık kullanılmış olan {-IcAk} zarf-fiil eki ve buna göre oldukça seyrek rastlanan ses değişimine uğramış {-ıcağ/-ıcah/-IcAk/-UcAk/-ücek} biçimleri ile {-IcAgIn (> -IcAgIn)}, {-IcAgAz (> -ıcağaz/-IcAgIz/-UcAgAz)}, {-IcAgAzIn}, {-icegzin}, {-IncAk (> -UncAk/-ıncag/-ıncah)}, {-incegin}, {-IncAgAz (> -incegüz/-uncağaz)}, {ahcağaz} ve {-ıcağgaz} biçimindeki genişlemiş varyantları yapı, işlev ve kullanım gerekçeleri bakımından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, {-IcAk} zarf-fiil eki, varyant

Abstract: Gerund suffixes are suffixes that have been quite frequently used in the historical and contemporary periods of Turkish. This situation has not only rendered Turkish rich in terms of gerund suffixes but also served to give it flexibility by ridding it of the structure of the monotonous sentence. In this respect, the significance of the said suffixes cannot be ignored with regard to Turkish and studies on Turkish. Various studies have been conducted on gerund suffixes but these suffixes, which offer a rich scope of uses, require that new studies be implemented. To this end, {-IcAk} gerund suffix, which was quite productive in the Old Anatolian Turkish period, and its variants have been dealt with in this study. The {-IcAk} gerund suffix, which was frequently used in Works belonging to the period of Old Anatolian Turkish, and its less frequently encountered forms that underwent sound changes, namely {-ıcağ/-ıcah/-IcAk/-UcAk/-ücek} and its extended variants such as {-IcAgIn (> -IcAgIn)}, {-IcAgAz (> -ıcağaz/-IcAgIz/-UcAgAz)}, {-IcAgAzIn}, {-icegzin}, {-IncAk (> -UncAk/-ıncag/-ıncah)}, {-incegin}, {-IncAgAz (> -incegüz/-uncağaz)}, {ahcağaz} and {-ıcağgaz} were evaluated in terms of structure, function and reasons for use.

Keywords: Old Anatolian Turkish, gerund suffix {-IcAk}, variant

1. Giriş

Günümüz Türkiye Türkçesinin temelini teşkil eden Eski Anadolu Türkçesi (EAT), yazılı kaynaklar bakımından Türk dilinin en önemli tarihî dönemlerinden biridir. Bu dönemde eserler, manzum, mensur ve manzum-mensur karışık olarak kaleme alınmıştır. Bu eserlerin -hatta bu eserlere ait farklı nüshaların- her biri, araştırmacılar

* Yrd. Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Aksaray/TÜRKİYE. salanerkana@yahoo.com Cönderim Tarihi: 22.01.2017. Kabul Tarihi: 25.04.2017.

açısından oldukça önemlidir. Zira her bir eserin Türk dilinin çeşitli konularıyla ilgili araştırmalara ışık tutacağı aşikârdır. Zarf-fiil ekleri, bu kapsamda ele alınması gereken dikkat çekici konulardan biridir. EAT'de oldukça işlek olan zarf-fiil ekleri üzerine çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına rağmen (Tuncer 1996; Yüce 1999; Bayraktar 2004; Tiken 2004: 133-160; Hünerli 2012; Salan 2015: 71-79; Salan 2017: 90-106 ...) bu eklerin zengin kullanım özelliklerine sahip olması ve bilimsel neşirleri yapılan eserlerin dil özellikleri yönüyle yeterince işlenmemişliği yeni bir çalışma yapmayı gerekli kılmıştır. Bu çalışmada, EAT'de sık kullanılan {-IcAk} zarf-fiil eki ve işlek olmayan varyantları ele alınmıştır.

2. İNCELEME

EAT döneminde oldukça sık kullanılan {-IcAk} zarf-fiil ekinin taranan eserlerde¹ değişik etkilere bağlı olarak ortaya çıkmış çeşitli varyantlarıyla karşılaşılmaktadır. Bunların maddeler hâlinde değerlendirilmesi, konunun daha iyi anlatılması ve anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

2.1. {-IcAk (> -ıcağ / -ıcah / -IçAk / -UcAk / -üçek): EAT döneminde zaman bildiren en işlek zarf-fiil ekidir (Ergin 1998: 344; Gülsevin ve Boz 2004: 149; Yelten 2009: 192). Hatta dönem Türkçesine ait eserlerin genelinde sık kullanılması sebebiyle standart zarf-fiil eki olarak değerlendirilebilir. Ekin yapısı hakkında çok çeşitli görüşler öne sürülmüştür (Hünerli 2012: 271-272). Mansuroğlu, ekin {-I} zarf-fiil ekinin genişlemiş biçimi olduğunu (Mansuroğlu 1956: 67) ve {-I} zarf-fiil eki ile -çak, -çek (< -ça ok) biçiminden oluştuğunu (Mansuroğlu 1958: 149); Kılıçoğlu, eki {-I-cAk} biçiminde

¹ Hazırlanan bu çalışma için taranan eserler şunlardır: (Onay 1946; Mansuroğlu 1947; Mansuroğlu 1956; Olcay 1965; Yüksel 1965; Timurtaş 1971; Korkmaz 1973; Flemming 1974; Mazıoğlu 1974; Tekin 1974; Akalın 1975; Topaloğlu 1976; Tulum 1977; Ayan 1979; Erkan 1979; Erkan 1986; Akalın 1987; Gürsoy Naskali 1987; Akalın 1988; Ersoylu 1989; Güzel 1989; İnalçık ve Oğuz 1989; Toska 1989; Akalın 1990; Önler 1990; Dilçin 1991; Karpuz 1991; Yavuz 1991; Uzel 1992; Özkan 1993; Şahin 1993; Yelten 1993; Cemiloğlu 1994; Derdiyok 1994; Karahan 1994; Akkuş 1995; Büyükkaracı 1995; Özer 1995; Altun 1996; Bilgin 1996; Çelebioğlu 1996; Göltaş 1996; Ceyhan 1997; Duman 1997; Develi 1998; Develi 1998a; Tekin 1998; Yelten 1998; Argunşah 1999; Ergüzel 1999; Köktekin 1999a; Köktekin 1999b; İnce 2000; Kavruk vd. 2000; Tulum 2000; Yavuz 2000; Köktekin 2001; Özçelik 2001; Öztürk 2001; Tulum 2001; Çetin 2002; Külekçi 2002; Yavuzarslan 2002; Sakin vd. 2003; Tabaklar 2003; Üstünoğlu 2003; Akkuş 2004; Bayat ve Okumuş 2004; Demir 2004; Kavruk vd. 2004; Okutan vd. 2004; Tanyıldız 2005; Tarlan 2005; Tatcı 2005a; Tatcı 2005b; Yavuz 2006; Akkuş 2007; Canpolat ve Önler 2007; Efendioğlu 2007; Gümüşkılıç 2007; Köktekin 2007; Öznel Güder 2007; Sevinçli 2007; Solmaz 2007; Tören 2007; Uygur 2007; Yavuz 2007a; Yavuz 2007b; Çetin 2008; Daşdemir 2008; Demirci ve Korkmaz 2008; Ergin 2008; Tavukçu 2008; Boz 2009; İlhan 2009; Karasoy 2009; Kültürel 2009; Özkan 2009; Türk 2009; Araç 2010; Gülenç 2010; Sankaya 2010; Şener 2010; Yaylağül 2010; Biçer 2011; Cin 2011; Direkçi 2011; Doğan 2011; Olgun ve Parmaksızoğlu 2011; Birinci 2012; Kültürel ve Koç 2012; Erdağı Doğuer 2013; Karasoy 2013; Uzun 2013; Yavuz 2013; Yılmaz vd. 2013; Küçük 2014; Küçük 2014a; Unat ve Köymen 2014; Usluer 2014; Yavuz ve Saraç 2014; Çatıktaş 2015; Erbay ve Tozlu 2015; Özek 2015; Taş 2015; Yavuz ve Gülmez 2015; Büyükkakış 2016; Çiçekler 2016; Doğan 2016; Duran 2016; Merhan 2016: 75-87; Sarı 2016; Uygur 2016)

ayırarak {-I}'nın zarf-fiil eki olduğunu (Kılıçoğlu 1954: 516); Karamanlioğlu, Kıpçak Türkçesindeki *eylediçak*, *turdıçak* örneklerinden hareketle ekin {-dl} görülen geçmiş zaman ekinde ve {-çak} biçiminden geldiğini (Karamanlioğlu 1994: 146) ve dolayısıyla {-IcAk} ekindeki {-I}'nın kökeninin görülen geçmiş zaman eki olduğunu; Yüce, {-IncAk} ve {-IcAk} zarf-fiil eklerinin {-I(n)+cA+ok} biçimindeki bir yapıdan geldiğini (Yüce 1999: 60); Korkmaz ve Çağatay, {-IcAk} ekindeki {-k}'nin *ok* pekiştirme edatının kalıntısı olduğunu (Korkmaz 1995: 109; Çağatay 2008: 374); Özkan, birleşik bir ek olarak kabul edildiğini ancak hangi eklerden oluştuğunun tam olarak belirlenemediğini (Özkan 2000: 153); Karahan, ekin {-IncA} ekinin yapısındaki -ı/-i ile aynı ek olduğunu düşündüğü -ı / -i (< -gu sıfat-fiil eki ?) eki, {-cA} eşitlik eki ile {-k} pekiştirme ekinde oluştuğunu (Karahan 2011: 367); Grunina, ekin {-I} zarf-fiil eki ile *çağ ~ çağ < cañ* sınırlayıcı unsurundan oluştuğunu (Hünerli 2012: 272); Deny, eski bir **-kaycañ* biçiminden türediğini (Deny 2012: 847) belirtir. Hünerli ise bazı Kırgız Türkçesi ağızlarında kullanılan {-gıcak, -gıcaktı} eklerinden hareketle {-IcAk} zarf-fiil ekinin {-glçAk / -gUçAk} zarf-fiil eki biçimlerinin Batı Türkçesine geçerken /g/ ünsüzünü kaybetmesi neticesinde oluştuğunu ve {-gI / -gU} ekinin sıfat-fiil eki olduğunu düşünür (Hünerli 2012: 272) fakat ekin Batı Türkçesinden önceki kullanımlarına ait herhangi bir örnek vermez. Araştırmacıların genel olarak ekin yapısındaki {-I}'nın zarf-fiil eki, {-cA}'nın eşitlik eki ve {-k (< ok)}'nin pekiştirme eki olduğu noktasında birleştiği görülür. Bu değerlendirmenin Türkçenin tarihî gelişimi açısından daha makul olduğu düşünülebilir. Ancak ekteki {-I}'nın zarf-fiil eki mi yoksa {-gU} sıfat-fiil ekinde² gelen bir biçim mi olduğu yönündeki belirsizliğin giderilmesi gerekmektedir.

{-IcAk} zarf-fiil ekindeki {-I}'nın zarf-fiil eki mi yoksa {-gU} sıfat-fiil ekinde gelen bir biçim mi olduğu yönündeki belirsizlik, Türkçenin yapısal ve işlevsel gelişimi açısından giderilebilecek niteliktedir. Eski Uygur Türkçesi döneminden itibaren Karahanlı, Harezmi ve Çağatay sahasında kullanılmış olan {-gUçA} zarf-fiil eki (Eckmann 2003: 108; Toprak 2005: 361; Uçar 2012: 48; Argunşah 2013: 155; Ata 2016: 106), bu belirsizliğin giderilmesine katkı sağlayabilir. {-IcAk} zarf-fiil eki, {-gUçA}'nın {-k (< ok)} pekiştirme ekiyle genişletilmiş biçiminin Oğuz Türkçesindeki varyantı olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla {-IcAk} zarf-fiil ekindeki {-I}'nın {-gU} sıfat-fiil ekinde gelen bir biçim olduğu ifade edilebilir (Banguoğlu 1938: 131; Hünerli 2012: 272). Zira sıfat-fiil eklerinin durum ekleriyle birleşip zarf-fiil eki meydana getirmesi, Türk dilinin tarihî dönemlerinde sık karşılaşılan bir gelişmedir (Uçar 2012: 50). Bununla birlikte yapı ve işlev bakımından da bu gelişmenin mümkün olabileceği ifade edilebilir. EAT dönemine ait eserlerde kullanılan {-Icl} ekinin (Gülsevin 2007: 137) {-gUçl} ekinde gelen bir yapı olması (Eraslan 1980: 91; Korkmaz 2003: 83), {-IcAk} zarf-fiil ekindeki {-I}'nın benzer biçimde bir ses değişimine maruz kalma sonucunda {-gU} sıfat-fiil ekinde gelen bir biçim olabileceği düşüncesine ses

² {-gU} sıfat-fiil eki hakkında bk.: (Bayraktar 2004: 93-95; Eraslan 2004: 117-141; Ercilasun vd. 2006: 453-456)

değişimi ve gelişimi bakımından imkân vermektedir. Ayrıca Türkçenin ilk yazılı dönemlerinden itibaren {-çA} durum ekinin kalıplaşmasıyla oluşmuş zarf-fiil eki biçimlerinin tarihî süreç içerisinde genellikle zaman bildiren yapılar olarak kullanılabilmesi, “-dlkçA, -IncAyA kadar...” anlamlarına gelecek şekilde kullanılmış olan {-gUçA} ekinin işlev bakımından da {-IcAk} ekinin ilk biçimi olabileceği düşüncesini desteklemektedir. Sonuç olarak {-IcAk} biçiminin oluşabilmesine kadar meydana gelen değişim, {-gUçA > *-gUçA ok > *-gUçAk > -UçAk > -IçAk > -IcAk} biçiminde gösterilebilir.

{-IcAk} zarf-fiil ekinin EAT’de genellikle zaman bildirdiği görülür. Ancak nadiren sınırlandırma, şart, durum gibi çeşitli işlevleri de yerine getirebilmektedir:

Ve ol erenler ki ceng gör-icek kaçarlar. (Birinci 2012: 152) (zaman) “Ve o erenler, ceng görünce kaçarlar.”; *Şabāh ol-ıcağ kız ağladı ...* (Kavruk vd. 2004: 8) (zaman) “Kız sabah olunca ağladı ...”; ... *yañıl-ıcağ namāz fāsīd olduğın bilürse ...* (Üstünoğlu 2003: 197) (zaman) “... yanılınca namazın bozulduğunu bilirse ...”; ... *yēre tam-ıcağ kaynadur ...* (Erdağı Doğuer 2013: 31) (zaman) “... yere damlayınca kaynatır ...”

Ve ‘alāmetleriñ birisi dağı et ve yağdır, zīrā bedende eger kızıl et çokısa, harāret ruḡūbete delālet ider ve bedeniñ eti dikrek olur. Ve eger azise, ve yağ dağı olmaya yūbūsete delālet ider. Āmmā semiz et yağ-ıla bile ol-ıcağ, bürūdete ruḡūbete delālet ider, lakin eti geñşek olur. Ve bedeniñ semizliği ve yağı dağı az ol-ıcağ, harārete delālet ider; eti ve yağı dağı çok ol-ıcağ, ruḡūbetiñ ifrātına delālet ider. (Bayat 2005: 80) (şart) “Belirtilerin birisi de et ve yağdır, zira bedende kırmızı et çoksa, hararet ve rutubete delalet eder ve bedeninin eti sert olur. Eğer az ise ve yağ da olmazsa kuruluğa delalet eder. Fakat semiz et yağlı olursa bürudete ve rutubete delalet eder, ancak eti gevşek olur. Ve bedeninin semizliği ve yağı az olursa hararete delalet eder; eti ve yağı çok olursa rutubetin aşırılığına delalet eder.”

Yine görür yidi dağı arucağ / Semizleri yir tükedür dol-ıcağ³ (Yıldız 2008: 253; Demirci ve Korkmaz 2008: 177) (sınırlandırma) “Yine rüyasında yedi zayıf sığır görür, bu zayıf sığırlar semiz sığırları doyuncaya kadar / tıka basa yer bitirir.”

... eger bunuñ eyüsin bil-icek oynarlarsa göresin ki bunda ne şanı’atlar harc olınışıdır. (Çatıkkaş 2009: 127) (durum) “... eğer bunun doğrusunu bilerek oynarlarsa burada ne tuzaklar hazırlandığını göreceksin.”

EAT döneminde {-IcAk} zarf-fiil eki, sınırlı çevreye ait ağız özelliğinin bir yansıması olarak *k > ħ* değişimiyle {-ıcağ} biçiminde nadiren kullanılmıştır. Tutmacı’nın *Gül ü Hüseyin* adlı eserinde {-IcAk} biçiminin sık kullanılmasına rağmen (Solmaz 2007:106, 108, 113, 122, 127, 169, 176, 180, 183 ...) {-ıcağ} biçimine sadece iki örnekte yer verilmiştir⁴. Bu örnekler müellif veya müstensihinin sahip olduğu Oğuz

³ Beyit farklı bir araştırmacı tarafından *Yine görür yedi dağı arucağ / Yir semizleri tükedür dolucak* (Taş 2008: 228) biçiminde okunmuştur.

⁴ {-IcAğ} biçimine taranan eserler içerisinde sadece *Süheyl ü Nev-bahār* (Dehri Dilçin Nüshası) (Dilçin 1991), *Gül ü Hüseyin* (Solmaz 2007), *Cemşid ü Hurşid* (Akalin 1975), *Siretü’n-Nebî* (Erkan 1986) ve *Tervihü’l-Ervāh* (Özer 1995) adlı eserlerde rastlanmıştır.

lehçesinin standart dışı ağzına ait bir özellik olarak değerlendirilebilir. Nitekim çeşitli çalışmalarda $k > h$ değişimi, EAT dönemine ait ağızların tespitinde ve sınıflandırılmasında ölçüt olarak düşünülmüştür (Develi 2008: 218-220; Karahan 2011: 157). Ayrıca mezkûr eserde geçen *çoh* (Solmaz 2007: 196), *uyhu* (Solmaz 2007: 196), *aşşam* (Solmaz 2007: 244), *uzağ* (Solmaz 2007: 271), *alğış* "alkış" (Solmaz 2007: 117) gibi pek çok sözcük $k > h$ değişiminin bir ağız özelliği olduğunu ortaya koyar:

Yemişiz ol-ıcağ şāhı keserler (Solmaz 2007: 116) "Yemişiz olunca ağacı/dalı keserler."; *Ulal-ıcağ götürem nāzı birle* (Solmaz 2007: 117) "Büyüyünce rızası ile götüreyim."

Süheyl ü Nev-bahār'da {-IcAk} eki oldukça sık (220 defa) kullanılmıştır. Bunların yedisi Dehri Dilçin nüshasında {-ıcağ} biçimindedir (Dilçin 1991: 304, 346, 354, 360, 382, 455). Ancak bu örnekler, Mordtmann (Berlin Devlet Kütüphanesi) nüshasında {-ıcağ} biçiminde geçer. Bu durum, {-ıcağ} biçiminin müstensihinin ağız özelliğine bağlı olarak eserlere yansıdığı düşüncesini desteklemektedir.

{-IcAk} zarf-fiil eki, $ı > u$ değişimiyle {-UcAk} biçiminde nadiren kullanılmıştır (Ayan 1979: 269; Karpuz 1991: 55; Kavruk vd. 2000: 35, 87; Üstünova 2003: 86; Sarıkaya 2010: 85; Şener 2010: 158; Küçük 2014a: 85, 113; Çatıkkaş 2015: 247; Sarı 2016: 212). Hatta ekin *öp-üçek* "öpünce" örneğinde /ç/'li biçimiyle de karşılaşılmıştır (Yavuz 2007b: 100). Adı geçen eserlerde {-IcAk} biçimi, {-UcAk} biçimine oranla çok daha işlektir. Ekin yuvarlak ve düz ünlülü biçimlerine ait bu kullanım sıklığının Klasik Osmanlı Türkçesinde azaldığı görülür (Kartallıoğlu 2011: 168-173). Bununla birlikte ekin bu dönemde dudak uyumundan kaçan bir özelliğe sahip olduğu ifade edilebilir (Kartallıoğlu 2011: 168-173). Aşağıdaki örneklerin alındığı eserde {-IcAk} eki sık kullanılmıştır (Küçük 2014: 109, 146, 155, 170, 171, 207, 214, 215 ...). Buna karşılık sadece verilen örneklerde ekin ilk ünlüsü yuvarlaktır. Bu durum müellif veya müstensih tarafından Oğuz lehçesinin standart dışı ağzına ait özelliklerin yer yer esere yansıtıldığı düşüncesine imkân verir:

... biz öl-ücek dağı süñük ve toprak ol-ıcağ ikinci dirilirüz ... (Küçük 2014: 275) "... biz ölüp kemik ve toprak olunca yeniden diriliriz ..." ~ *... biz öl-ıcek dağı biz toprak ve süñükler ol-ıcağ biz ikinci dirilir miyiz ...* (Küçük 2014: 312) "... biz ölüp de kemik ve toprak olunca yeniden dirilir miyiz?"

{-UcAk} biçimi, kullanıldığı eserlerde genellikle yuvarlak ünlülü fiillerle birlikte tercih edilmiştir. Bu durum, düzlük-yuvarlaklık uyumunun Oğuz lehçesinin sınırlı çevrede kullanılan bazı ağızlarında EAT döneminde oluşmaya başladığını düşündürebilecek niteliktedir. Dolayısıyla EAT'de {-UcAk} ve {-IcAğ} biçimlerinin ağız tiplerinin tespitinde ölçüt olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır.

EAT döneminde {-IcAk} zarf-fiil ekinin {-IçAk} biçiminde nadiren /ç/'li kullanıldığı görülmektedir. Bu tarz kullanımlar, bir Kıpçak ağzının etkisiyle eserlere yansıtılmış örnekler olabilir. Özellikle Harezmi Türkçesinde ve Kıpçak Türkçesinde {-IcAk} ekinin genellikle /ç/'li kullanılması (Karamanlıoğlu 1994: 146; Hacıeminoğlu

1997: 168; Güner 2013: 344) ve ayrıca EAT'deki {-AcAk}, {-IncA} gibi /c/'li fiilimsi eklerinin Harezmi Türkçesinde ve Kıpçak Türkçesinde /ç/'li olması (Karamanlıoğlu 1994: 141; Hacıeminoğlu 1997: 169; Güner 2013: 322, 342) bu düşünceyi destekler mahiyettedir. *Dânişmend-nâme'*de {-IcAk} ekinin {-IçAk} biçimiyle eş değer sıklıkta kullanıldığı görülür (Demir 2004: 375). Aynı durum {-IncA} zarf-fiil eki için de geçerlidir (Demir 2004: 375). {-IçAk} biçimine taranan eserler içerisinde sınırlı sayıdaki eserde rastlanmaktadır:

Öl-içek kabrimizi nûr eyle (Demir 2004: 100) “Ölünce kabrimizi nur eyle.”; *Uyan-ıcağ ne oldu ne bilesin* (Demir 2004: 115) “Uyanınca ne olduğunu nereden bileceksin.”; *Bir zamân geç-içek zîr-zemîn üsti harekete geldi.* (Yavuz 2006: 473) “Bir süre sonra yer altı hareketlendi.”

Gülşehri'nin *Mantıku't-Tayr* (Yavuz 2007a) adlı eserinde {-IcAk} zarf-fiil eki, /ç/'li biçimi olan {-IçAk} ekine oranla daha az kullanılmıştır. Eserde {-IcAk} biçimi 41 yerde kullanılırken {-IçAk} biçiminin 58 yerde tercih edildiği görülmektedir. Bu durum, EAT'de {-IcAk} ekinin /ç/'li biçimlerinin standart dışı bir ağız özelliği olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir:

Bunlar itlerden perişân ol-ıcağ
Her biri kaçmak yaragın kıl-ıcağ (Yavuz 2007a: 326)
 “Bunlar itlerden perişan olunca ve her biri kaçmaya hazırlanınca ...”

Ol suya kim bu yüziçilik kılur
Gir-içek İblîs anda bogılır (Yavuz 2007a: 162)
 “O, bu suda devamlı yüzer; şeytan ise bu suya girse boğulur.”

*Yusuf Hakîkî Baba Dîvânı'*nda {-IcAk} biçimi oldukça sık kullanılmıştır. Buna karşılık kalın ünlülü {-ıcağ} biçiminin *k* > *ğ* değişimine uğrayarak ötümlüleşmiş biçimi olan {-ıcağ}, nadiren (3 yerde) kullanılmıştır (Boz 2009: 444, 527). {-ıcağ} ekindeki *k* > *ğ* değişiminin özellikle ekten hemen sonra ünlü ile başlayan bir sözcüğün gelmesi durumunda gerçekleştiği görülür. Ancak eserde {-icek} biçiminin *k* > *g* değişimine uğradığı bir örneğe rastlanmamıştır. İnce ünlülü örneklerin bilimsel neşirlere yansımamasında, /g/ ve /k/ seslerinin aynı harfle yani *kef* (ك) ile yazılması muhtemel sebeptir. Dolayısıyla dönem Türkçesinde {-icek} biçiminde de bu tarz bir yumuşamanın var olması ihtimal dâhilindedir. Sonuç olarak {-ıcağ} biçiminin ortaya çıkmasında, ulamanın başlıca etken olduğu düşünülebilir:

ma'lûm ol-ıcağ anda neyleyesin yalanın (Boz 2009: 527) “Orada yalanın malum olunca ne yapacaksın.”; *hazretüñe ki 'izzile var-ıcağ ola yüzi ağ* (Boz 2009: 444) “Hazretine değer vererek varınca yüzün ak ola.”; *ol mühr urıl-ıcağ ağzuña* (Boz 2009: 444) “O mühür ağzına vurulunca ...”

Aşağıdaki örnekte bu zarf-fiil ekinin *gör-* fiiliyle kalıplaşarak *göricek* “göre” biçiminde yeni bir çekim edatı meydana getirdiği görülmektedir. Bu kullanım, taranan EAT dönemine ait eserlerdeki tek örnektir. Edatın ortaya çıkışı, {-IcAk}

ekinin sık kullanılışına bağlanabilir. Ancak yaygınlaşmamasında *göre* edatının etkili olduğu düşünülebilir. Kolay söyleyişin ve dolayısıyla kolay yazılışın çekim edati tercihini *göre* edatından yana etkilediğini düşünmek, dönemin dil özellikleri açısından makul görünmektedir. Nitekim örneğin alındığı eserde *göre* edatına daha çok yer verilmiştir (Uzel 1992: 142, 324, 334, 352, 411):

... yirine koması kalan çıkıklara *göricek* âsândur... (Uzel 1992: 406) "...yerine koyması diğer çıkıklara göre daha kolaydır..."

2.2. {-IcAgIn (> -IçAgIn)}: Bu ek, {-IcAk} zarf-fiil ekinin pekiştirme işlevli {-°n} ekiyle⁵ genişletilmiş biçimlerinden biridir ve buradaki {-°n} muhtemelen vasıta kökenlidir⁶. EAT'de çok nadir kullanılmıştır. Ekin kullanıldığı eserlerden biri, Erzurumlu Darir'in *Yüz Hadis Yüz Hikâye* (Erkan 1979) adlı eseridir. Bu eserde {-IcAk} eki oldukça sık kullanılmaktayken (Erkan 1979: 9, 13, 18, 36, 40, 44, 60 ...) {-IcAgIn} biçimi sadece aşağıdaki örnekte geçer:

...ben atamı *añ-ıcağın* gendümü *yiñemez*... (Erkan 1979: 287) "...babamı hatırlayınca kendimi kaybederim..."

Yukarıda verilen örnek, *Yüz Hadis Yüz Hikâye*'nin Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi Bölümünün 578/1 numaralı nüshasında geçer (Erkan 1979: 287). Eserin Süleymaniye Kütüphanesi Pertevniyal Bölümündeki ve Millet Kütüphanesi Ali Emiri Bölümündeki nüshalarında ise *añıcağın* "anınca, hatırlayınca" ifadesi *añıcağ* biçiminde kullanılmıştır (Erkan 1979: 288). Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi M. Con. A-262 numarada yer alan ve tespit edilmiş en eski tarihli (M 1442) nüshasında da *añıcağ* biçimine yer verildiği görülür (Sarı 2016: 282). Esere ait nüshaların hiçbiri müellif nüshası değildir. Üç nüshada {-ıcağ} biçiminde geçen ek, sadece tek bir nüshada (Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi Bölümü) {-ıcağın} biçiminde kullanılmıştır. Dolayısıyla {-ıcağın} biçimi, müstensihnin ağız özelliğinin esere yansımış biçimi olarak değerlendirilebilir. {-IcAgIn} zarf-fiil ekinin Erzurumlu Darir'e ait olan *Kıssa-i Yûsuf* (Karahana 1994), *Sîretü'n-Nebî* (Erkan 1986), *Fütûhu's-Şâm Tercümesi* (Altun 1996) adlı eserlerde kullanılmamış olması, ifade edilen düşünceyi desteklemektedir.

{-IcAgIn} ekine 15. yüzyıl başlarında yazılmış bir *Kur'an Tercümesi*'nde yer verilmiştir (Topaloğlu 1976: 133). Bu eserde {-IcAk} biçimi sık kullanılmaktayken (Topaloğlu 1976: 7, 11, 30, 126, 135, 144, 151, 166, 200 ...) {-IcAgIn} biçimi tek örnekte geçer. Bu örneğin Oğuz lehçesinin standart dışı ağzına ait bir özellik olabileceği dönemin dili açısından makul görünmektedir:

⁵ Pekiştirme işlevli {-n} için bk.: (Ercilasun 2007: 342-343; Karahan 2012: 219-233)

⁶ Ancak bu konuda kesin bir tespitte bulunabilmek için Eski Anadolu Türkçesinde {-°n} vasıta durumu ekinin kullanımları üzerine ayrıntılı taramalara ve geniş çaplı bir incelemeye ihtiyaç vardır.

Dakı her kim döndüre anlara ol gün ardını, illâ ikiley-icegin çalış için, yâ ulaş-ıcağın bir bölüğe ... (Topaloğlu 1976: 133) “Her kim o gün onlara, tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğerk bölüğe ulaşıp mevzilenme dışında sırtını dönerse... (Kur’ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli 2006: 177)”

14. yüzyılda yaşamış ve Yunus Emre geleneğini devam ettirmiş olan Said Emre adlı şairin (Merhan 2016: 67) şiirlerinden birinde tek örnekte {-ıcağın} eki kullanılmıştır. Bunun dışında, şairin şiirlerinde {-IcAk} ve varyantları kullanılmamıştır. Ekin vezinden dolayı tercih edilmiş olması ihtimal dâhilindedir:

ıapı buyrıl-ıcağın řâ’atın ’arza kıldı (Merhan 2016: 105) “İbadet (secde?) buyrulunca emri yerine getirdi.”

{-IcAgIn} zarf-fiil eki *Varka ve Gülşah* (Köktekin 2007) adlı eserde sadece iki beyitte kullanılmıştır (Köktekin 2007: 185, 255). Bu beyitlerin ilkinde hem dizeyi aruzun *fâilâtün / fâilâtün / fâilün* kalıbına (Köktekin 2007: 19) uydurmak hem de *degin* edatı ile ses uyumu oluşturmak; ikincisinde ise dizeyi vezne uydurmak için tercih edilmiş olması muhtemeldir:

Bu yüzüğü sen ilet aña degin
Ol bu yüzüğü bilür gör-icegin (Köktekin 2007: 255)
 “Sen bu yüzüğü ona gönder. O, bu yüzüğü görünce tanır.”

Bunlara ir-icegin orta yire
Kim buları biri birine vire (Köktekin 2007: 185)
 “Bunlara orta yerde ulaşınca bunları birbirine versin.”

{-icegin} zarf-fiil ekine EAT dönemine ait eserlerin pek çoğunda rastlanmazken {-IcAk} eki, hem beyitlerin geçtiğı eserde (Köktekin 2007: 197, 207, 220, 239, 292) hem de dönemin diğerk eserlerinde oldukça işlektir. Dolayısıyla *Varka ve Gülşah*’ta geçen örnekler, vezin ve uyaktan dolayı ağız özelliğinin esere yansımış biçimi olarak düşünölebilir.

Mantku’t-Tayr, {-IcAgIn} zarf-fiil eki ve bunun /ç/’li biçimi olan {-IçAgIn} ağıısından EAT’de farklı bir yere sahiptir. Bu ek biçimlerinin en sık kullanıldığı eser olması ve {-IçAgIn} biçiminin rastlandığı tek eser olması bakımından önemlidir. Özellikle {-IcAgIn} zarf-fiil ekinin seyrek olmasına (4 adet) karşılık (Yavuz 2007a: 234, 258, 322) {-IçAgIn} biçiminin daha sık (17 adet) tercih edilmiş olması (Yavuz 2007a: 158, 312, 512, 612 ...), /ç/’li biçimleri müstensih veya müellifin standart dışı ağıız özelliğı olarak değıerlendirebilmeye imkân vermektedir:

Leşkerinden pâdişâha çün irem
İr-icegin size dahı gösterem (Yavuz 2007a: 234)
 “Askeriyle padişaha ulaştığım zaman onu size de göstereyim.”

Evdn işbu araya gel-içegin
Hamle işbu deñize kıl-ıçagın (Yavuz 2007a: 158)
 “Evdn buraya gelince ve denize girince ...”

Bir hikâyet öğrediserüz size
Öğren-ıçegin du'â kılûñ bize (Yavuz 2007a: 604)
 "Size bir hikâye öğreteceğiz, öğrenince bize dua edin."

Mantıku't-Tayr' da bazen aynı beyitte bile aynı işlevdeki farklı biçimlerin tercih edilebildiği görülmektedir. Bu tarz farklı tercihlerin ortaya çıkmasında veznin başlıca etken olduğu sonucu çıkarılabilir:

Kendüzini yiy-ıçegin dirilür
Kendüzün yimey-ıçek derhâl ölür (Yavuz 2007a: 620)
 "Kendi kendini yiyince canlanır, yemeyince hemen ölür."

Ay güneşe ir-ıçegin mâh olur
Kendüzini kul koy-ıçak şâh olur (Yavuz 2007a: 638)
 "Ay güneşe erişince ay olur; İnsan kendini bırakıp benliğinden geçince şah olur."

EAT'de {-IcAgIn} zarf-fiil eki ve /ç/'li biçimleri, sınırlı çevrede kullanılan farklı ağızlara ait bir özellik olarak karşımıza çıkar. Bu biçimlerin genellikle manzum eserlerde kullanılması, vezin ve uyağın zorlayıcı etkisi karşısında şairlerin farklı tercihlere yöneldiği ve dolayısıyla standart dışı ağızlara özgü kullanımların bu anlamda birincil tercihler olarak değerlendirildiği biçiminde yorumlanabilir. İfade edilen bu düşünce, mensur eserlerde genellikle karşılaşılmayan bazı farklı dil yapılarının neden manzum eserlerde yaygınlaştığı sorusuna cevap olabilecek niteliktedir.

Taranan eserlerden hareketle ortaya çıkan tespitlere bağlı olarak ifade edilen yukarıdaki düşünceler, EAT'ye ait farklı eserlerin incelenmesi ve yeni örneklerin tespitiyle {-IcAgIn} zarf-fiil ekinin ortaya çıkışı ve kullanımları açısından daha anlamlı hâle gelebilir veya yeniden değerlendirilebilir.

2.3. {-IcAgAz (> -ıçağaz / -IcAgIz / -UcAgAz)}: {-IcAk} zarf-fiil ekinin {-Az} pekiştirme ekiyle genişletilmiş biçimi (Mansuroğlu 1956: 67; Ergin 1998: 166) olan bu zarf-fiil eki, EAT'de oldukça seyrek kullanılmıştır. Dönem Türkçesine ait eserlerin genelinde {-IcAk} zarf-fiil eki çok sık kullanılırken {-IcAgAz} biçiminin sınırlı sayıdaki eserde çok nadir kullanıldığı görülür. Dolayısıyla bu biçim, Oğuz lehçesinin standart dışı ağız veya ağızlarına ait biçim olarak değerlendirilebilir. Genellikle manzum eserlerde veya manzum-mensur karışık yazılmış eserlerin manzum kısımlarında geçer. Bu durum, ekin özellikle manzum eserlere taşınmasında vezin ve uyağı başlıca etken hâline getirmektedir:

Bahıl olma vü tar dirilmeyi gör
Kim öl-ıcegez saña giñ ola gür (Dilçin 1991: 209)

"Cimri olma, sıkıntıyla yaşamayı öğren ki mezarın sana ölünce dar gelmesin."

Şabâh ol-ıcağaz örü pırdılar

Nakâre çaluban yola girdiler (Dilçin 1991: 209)

"Sabah olunca ayağa kalktılar, davul çalarak yola çıktılar."

Ecel yastuğma koy-ıcağaz baş

Kığırdı beglerini didi baş baş (Yüksel 1965: 167)

"Ölmek üzereyken beylerini çağırdı ve dedi ki ..."

Ecel ir-icegez kamu tağılır (Tekin 1998: 601) "Ecel gelince hep dağılır."; *Zeliha bu sözi işid-icegez yirindi* (Cemiloğlu 1994: 169) "Zeliha bu sözü işitince üzüldü."; ... *tamuya gir-icegez, firisteler kığıra* ... (Topaloğlu 1976: 384) "Cehenneme girince melekler ... diye çağırır."; *hayrân oldum gör-icegez yüzini* (Develi 1998: 144) "Yüzünü görünce hayran oldum."; *Hem anı gör-icegez bile-y-idüñ* (Yavuz 2007a: 256) "Onu görünce hemen tanırdın."

{-IcAgAz} eki, bazı eserlerde nadiren {-IcAgIz} biçiminde kullanılmıştır (Ersoylu 1989: 58, 98, 117; Taş 2015: 39; Ayan 1979: 225) . Bu kullanım, eserlerin müstensihlerine ait standart dışı ağız özelliği olarak değerlendirilebilir. Nitekim eserlerde daha çok {-IcAk} eki tercih edilmiştir (Ayan 1979: 129, 172, 186, 203, 412 ...; Ersoylu 1989: 21,23,43, 64, 92, 110 ...; Taş 2015: 33, 39, 40):

Ol miskîn ol heybeti gör-icegiz ağılaya. (Taş 2015: 39) "Miskin kişi o heybeti görünce ağladı."; *Gerek ben göyn-icegiz sen yanasın* (Ayan 1979: 225) "Ben yanınca sen de yanarsın."; *Havf-i tîr ol-ıcağız hânede mihmân uyumaz* (Ersoylu 1989: 117) "Ok korkusu olunca evde misafir uyumaz."

{-IcAgAz} ekinin çok nadir /ç/’li biçimleriyle de karşılaşılmaktadır:

Kıyâmet kop-ıcağaz, bil hakîkat,

Gelebek bigi dağıla bu insân. (Mansuroğlu 1956: 6)

"Hakikati bil! Bu insan, kıyamet kopunca kelebek gibi dağılacak."

Kemândan uç-ıcağaz tîr-i mârı

Götürürdi e âdiden damarı (Akalın 1975: 362)

"Yılan oku yaydan çıkınca düşmanların damarını götürürdü (/damarına saplanırdı)."

Hasan Halvetî tarafından 15. yüzyılda manzum-mensur karışık olarak kaleme alınmış olan *Sülûki'l-Âşıkîn* (Uygur 2016) adlı eserde {-IcAk} zarf-fiil eki sık kullanılırken ekin yuvarlak ünlülü biçimi olan {-ucak} nadiren (4 yerde) kullanılmıştır (Uygur 2016: 176, 189, 312, 318). Buna karşılık sadece aşağıdaki örnekte {-ücegez} biçimine yer verilmiştir:

Bu işi gör-ücegez gey tañladı (Uygur 2016: 320) "Bu işi görünce çok şaşırdı."

1497 yılında Hacı Mustafaoğlu tarafından Bursa’da yazılmış olan *Mecmaü’l-Envâr* (Kültürel 2009: 12) adlı eserde {-IcAk} eki sık kullanılırken {-IcAgAz} biçimi seyrek kullanılmıştır (Kültürel 2009: 58, 82, 96, 200). Buna karşılık sadece aşağıdaki beyitte {-ucağaz} biçiminin kullanıldığı görülür:

Şandı anı ğayr gibi halk-ıdı
Şun-ucağaz nûr oldı balkıdı (Kültürel 2009: 196)
 “Onu başka bir canlı zannetti, elini uzatınca nur olup parladı.”

Müellif nüshası bulunamamış olan *Mecmaü’l-Envâr*’ın müstensihlere ait Beyazıt Kütüphanesi, Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi ve Süleymaniye Kütüphanesi’nde olmak üzere üç nüshası tespit edilmiştir (Kültürel 2009: 19-21). Bu nüshalardan Beyazıt nüshası 1576’da, Sermet Çifter Nüshası 1550’de ve Süleymaniye nüshası ise 1523/24’te istinsah edilmiştir (Kültürel 2009: 19-21). Yukarıda verilen beyit, Süleymaniye nüshasında yani en eski tarihli nüshada geçer. 1576 tarihli Beyazıt nüshasında ek, {-ucağaz} biçiminde kullanılmıştır (Kültürel 2009: 196). Bu durumda yukarıdaki beyitte geçen {-ucağaz} biçimi, müellif veya müstensihe ait ağız özelliğinin esere yansması olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla örnek, bazı standart dışı ağızlarda yer yer düzlük-yuvarlaklık uyumunun oluşmaya başladığını düşündürür niteliktedir.

2.4. {-ıcağgaz}: EAT döneminde {-IcAgAz} biçimi oldukça seyrek. Tutmacı’nın *Gül ü Hüsvrev* adlı eserinden alınan aşağıdaki beytin ikinci dizesinde, zaman bildiren {-ıcağgaz} zarf-fiil eki {-ıcağgaz} biçiminde kullanılmıştır (Salan 2017: 96):

Suşuzluktan niçün çeke melâli
Bul-ıcağgaz kişi âb-ı zülâli (Solmaz 2007: 158)
 “Kişi, güzel suyu bulunca niçin susuzluktan sıkıntı çeksin.”

Verilen beyitte, dizeyi aruzun *mefâ’ilün mefâ’ilün fe’ülün* kalıbına (Solmaz, 2007: 9) uydurabilmek için şairin {-ıcağgaz} zarf-fiil ekini {-ıcağgaz} biçiminde kullanmış olması muhtemel görünmektedir (Salan 2017: 96). Zira {-ıcağgaz}, -yukarıdaki örnek dışında- ne adı geçen eserde ne de dönemin diğer eserlerinde kullanılmıştır (Salan 2017: 96). Bu bakımdan ifade edilen biçim, dönem Türkçesinin dil özelliği olarak ortaya çıkmamıştır (Salan 2017: 96). Örneğin alındığı eserde {-ıcağgaz} yerine {-IcAgAz} biçiminin tercih edilmiş olması (Solmaz 2007: 115, 128, 132, 145, 151, 174, 200, 213, 222, 224...), öne sürülen düşünce açısından anlamlıdır.

2.5. {-IcAgAzIn}: {-IcAgAz} zarf-fiil ekinin pekiştirme işlevli {-°n} ekiyle genişletilmiş biçimi olabilecek bu yapı, EAT’de çok seyrek. Erzurumlu Darir’in *Sîretü’n-Nebî* (Erkan 1986) ve Tutmacı’nın *Gül ü Hüsvrev* (Solmaz 2007) adlı eserinde sınırlı sayıda kullanılmıştır (Erkan 1986: 19, 24, 51, 340; Solmaz 2007: 256, 285, 329). Erzurumlu

Darir'in manzum-mensur karışık yazılmış *Sîretü'n-Nebî* adlı eserinin sadece manzum kısmında geçer. Dolayısıyla mensur eserlerde rastlanmayan bu ek, Oğuz lehçesinin sınırlı çevrede kullanılan ağız veya ağızlarına ait özelliğin vezinden dolayı manzum eserlere yansıtılmış biçimi olarak değerlendirilebilir. Zira bu eserlerde dönem Türkçesi için standart olan {-IcAk} eki oldukça işlektir. Ayrıca {-IcAgAzIn} eki, Erzurumlu Darir'in taranan diğer eserlerinde kullanılmamıştır (Erkan 1979; Karahan 1994; Altun 1996; Sarı 2016):

Baş ol-ıcağazın esfer kim olmaz
Meh olan yirde hōd ahter kim olmaz (Solmaz 2007: 256)
 "Başın olduğu yerde taç, ayın olduğu yerde de yıldız olmaz."

Gülü gör-icegezin 'aklı şaşdı
Ḥacâletden şanasın yire geşdi (Solmaz 2007: 329)
 "Gülü görünce aklı şaştı, utancından sanki yerin dibine geçti."

Bilik bilenler anı bileler gör-icegezin
Ḥutâbın aňlayalar her kaçan kim ola ḥaḫîb (Erkan 1986: 340)
 "Bilgiyi bilenler onu görünce tanırlar, hatip olanlar sözünü anlarlar."

Kaçan risâletiniün ḥul'atın gey-icegezin
Ne 'akl var-ıdı anda ne şer' u ne ta'lim (Erkan 1986: 51)
 "Peygamberlik elbisesini giydiği zaman onda ne akıl ne şer ne de talim vardı."

2.6. {-icegzin}: *Sûheyl ü Nev-bahâr*'da {-IcAk} ve {-IcAgAz} zarf-fiil eki biçimleri sık kullanılırken {-icegzin} biçimi tek örnekte kullanılmıştır:

Dedi ki kim sana bu gerekli ola
Sen ol şara iriş-icegzin hele (Tarama Sözlüğü VII 2009: 111; Dilçin 1991: 461)
 "Bu sana gerekli olacak, dedi. Sen o şehre varınca ..."

Verilen beyitte geçen {-icegzin} biçimi, {-icegezin} biçiminden kısaltılmış bir yapıdır. Bu biçimin kısaltılmasındaki temel gerekçenin vezin olması kuvvetle muhtemeldir. Şairin yapıyı {-icegezin} biçiminde kullanması hâlinde hece sayısı artmakta ve dize vezne uymamaktadır. Ayrıca *Ferheng-nâme-i Sa'dî Tercümesi*'nde (Gülenç 2010) ve taranan dönem Türkçesine ait çeşitli eserlerde kullanılmamış olan bu yapının *Sûheyl ü Nev-bahâr*'da tek örnekte tercih edilmesi öne sürülen düşüncüyü destekler mahiyettedir. Dolayısıyla {-icegzin} biçimi, dizeyi vezne uydurma zorunluluğunun bir sonucu olarak ortaya çıkmış olmalıdır.

2.7. {-IncAk (> -UncAk / -ıncağ / -mcaḥ)}: {-IncAk} zarf-fiil eki, {-IcAk} ekinin /n/ ünsüzü ile genişlemiş biçimi olarak ifade edilebilir (Özkan 1996: 175; Yüce 1999: 60; Bayraktar 2004: 188). Bu ekin {-IncA} kökenli olduğu da düşünülebilir. Ancak

EAT'de {-IncA}'nın -olumsuzluk eki (-mA) almamış yapılarda- genellikle sınırlandırma bildiren bir ek olması, meydana gelen genişlemiş yapının da aynı sıklıkta sınırlandırma bildirebilen bir ek olarak kullanılmasını gerektirir (Salan 2017: 94). Fakat {-IncAk} ekinde sınırlandırma işlevine genellikle rastlanmaz (Salan 2017: 94). Hatta bu dönemde {-IncAyA dek, -IncAyA degin} gibi sınırlandırma yapılarının (Akalin 1987: 167, 293; Akalin 1990: 313, 315; Üstünoğlu 2003: 180; Bayat ve Okumuş 2004: 156, 259, 290 ...) eş değeri olarak {-IncAgA dek, -IncAgA degin} biçimindeki yapıların da kullanılması gerekirdi. Ancak dönem Türkçesinde {-IncAgA dek, -IncAgA degin} biçimleri tercih edilmemiştir. Ayrıca {-IcAk} ekinin genişlemiş biçimleri olan {-IcAgIn / -incegin}, {-IcAgAz / -IncAgAz} ekleri de aynı biçimde olduğundan {-IncAk} ekinin {-IcAk} ekinden genişlemiş bir yapı olması daha muhtemel görünmektedir. EAT'de işlek olmayan {-IncAk} eki, genellikle zaman bildirir:

... ulal-**ıncaḡ** anuñıla assılanasın ... (Yılmaz vd. 2013: 429) "... büyüyünce ondan faydalanırsın."; *Hâzır idi söylen-incek bu haber* (Sevinçli 2007: 209) "Bu haber söylenince hazırı."; *Ben ol yerde karâr edem var-ıncaḡ şehre temsîlâ* (Çelebioğlu 1996: 168) "Şehre varınca temsili olarak orada kalayım."; *Gökden in-incek kaza göz bağlanur* (Gümüşkılıç 2007: 234) "Kaza gökten inince göz bağlanır."; *şabâḡ ol-ıncaḡ işid ki neyledi* (Erbay ve Tozlu 2015: 385) "Sabah olunca ne yaptığını işit."

Yukarda verilen örneklerin alındığı eserlerin ortak özelliği, hacimli olan bu eserlerde {-IcAk} eki sık kullanılırken {-IncAk} ekine birer örnekte yer verilmesidir. {-IncAk} eki, EAT dönemine ait eserlerin geneli göz önüne alındığında standart dışı ağız özelliğinin yansımaları olarak değerlendirilebilir. Zira bu ek, pek çok eserde kullanılmazken bazı eserlerde sınırlı sayıda kullanılmıştır. Ekin yer verildiği eserlerin genellikle manzum eserler olduğu göze çarpar. Bu da manzum eserler için ekin tercihinde veznin etkisini olanaklı hâle getirir. Hacimli olan mensur eserlerde ise ekin sınırlı sayıdaki kullanımları, müellif veya müstensih'in ağız özelliklerini esere yansıtmış olmasına bağlanabilir.

Süheyl ü Nev-bahâr'ın Dehri Dilçin nüshasında {-IcAk} zarf-fiil ekinin oldukça sık (220 defa) kullanılmasına karşılık {-IncAk} biçiminin üç örneği vardır. Örneklerin birinde yapı, {-ıncaḡ} biçiminde kullanılmıştır. Mordtmann nüshasında ise Dehri Dilçin nüshasında geçen *bakıncaḡ*, *olmayıncaḡ* ve *olmayıncaḡ* ifadelerinin yerine sırasıyla *yakıncaḡ* (Dilçin 1991: 264), *çün degüldür* (Dilçin 1991: 351) ve *olmayıncaḡ* (Dilçin 1991: 436) biçimleri kullanılmıştır. Bu durum, Dehri Dilçin nüshasında geçen {-ıncaḡ(/ḡ)} biçiminin müstensih'e ait ağız özelliğinin yansımaları olduğunu ortaya koyar. Müstensih, gerek dönem Türkçesine ait çeşitli eserlerde gerekse *Süheyl ü Nev-bahâr*'da oldukça sık kullanılan {-IcAk} zarf-fiil ekinin yerine ağız özelliğini yansıtan {-ıncaḡ(/ḡ)} biçimini vezin ve uyaktan dolayı tercih etmiştir. Başka bir ifadeyle vezin ve uyak, Oğuz lehçesinin standart dışı ağza veya ağızlarına ait olan bir ekin müstensih (veya müellif) tarafından esere taşınmasına yol açmıştır. Mordtmann

nüshasının Dehri Dilçin nüshasına göre daha eski bir nüsha olması, {-ıncak(/h)} biçiminin eserin müellifinden ziyade Dehri Dilçin nüshasının müstensihine ait bir özellik olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir:

Süheyl'e şâh uşda yakıncak gelür
Süheyl anı añlar bak-ıncak bilür (Dilçin 1991: 264)
 "Çin hükümdarı, Süheyl'e yaklaşıncı Süheyl onu görüp tanır."

Sözün toğrusı buncadur çah kuluñ
Nice vîresin olmay-ıncak kuluñ (Dilçin 1991: 351)
 "Sözün doğrusu, tam kulun söylediği gibidir. O, senin hizmetkârın değilse onu nasıl vereceksin."

Yoşadı atı Nev-bahâr'uñ katı
Yayağ neylesün olmay-ıncak atı (Dilçin 1991: 436)
 "Nev-bahâr'ın atı çok yorulmuştu; atı olmayınca yola yayan devam etmek gerekecekti."

Elvân-ı Şîrâzî'nin *Gülşen-i Râz Tercümesi*, {-IncAk} zarf-fiil ekinin kullanımı bakımından dönemin diğer eserlerinden ayrılır. EAT'de oldukça seyrek kullanılan bu ekin eserde, {-IcAk} işlek olmasına rağmen {-IcAk} ekinden daha sık kullanıldığı görülür. *Gülşen-i Râz Tercümesi*, çok okunan bir eser olduğundan pek çok nüshası vardır (Akkuş 2004: 6-9). Eserin Süleymaniye Kütüphanesi Mihrîşah Bölümü 173 numarada kayıtlı olan nüshasında {-IncAk} eki çok sık kullanılırken diğer nüshalarında {-IncAk} biçiminin yerine genellikle {-IcAk} ekinin tercih edildiği görülmektedir. Örneğin aşağıdaki beyitlerde geçen {-IncAk} ekinin yerine farklı nüshalarda {-IcAk} eki kullanılmıştır (Akkuş 2004: 338, 394). Bu da {-IncAk} ekinin muhtemelen müstensihine ait bir ağız özelliği olduğunu pekiştiren bir durumdur:

İkilige düşersin mest ol-ıncak
Bir-ile bir olursın mest ol-ıncak (Akkuş 2004: 338)
 "Sarhoş olunca ikiliğe düşer, bir ile bir olursun."

Kedi hoş vaqt olur sünbül vir-incek
Eşek karşı varur kurdı gör-incek (Akkuş 2004: 391)
 "Kedi sümbül verince hoş olur, eşek kurdu görünce ona doğru gider."

Dönem Türkçesinin aksine sadece aşağıdaki eserlerde, standart dışı ağız özelliğine ve dolayısıyla yuvarlaklaşmaya bağlı olarak ekin nadiren {-UncAk} biçimiyle de karşılaşılmaktadır (Ceyhan 2007: 357, 373, 962; Büyükakkaş 2016: 62, 64). Bu biçim, yuvarlak ünlülü fiillerden sonra kullanılmıştır:

Her kaçan aḡşam ol-ıncak yâ imâm (Büyükakkaş 2016: 62) "İmam, her zaman akşam olunca ..."; *Ben öl-üncek aç kalur anlar bu gün* (Büyükakkaş 2016: 64) "Ben ölünce onlar bugün aç kalır."; *Vur-ıncak anı bir dahı ruh aña* (Ceyhan 1997: 357) "(Şah) ona vurunca bir de ruh ona..."

Murâd-nâme (Ceyhan 2007) ve *Mesnevî-i Murâdiyye* (Yavuz 2007b) adlı eserlerde, {-ıncak} ekinin *k* > *ğ* değişimine uğrayarak ötümlüleşmiş biçimi olan {-ıncag} yapısının nadiren kullanıldığı görülür (Ceyhan 2007: 366, 538, 838, 871, 938; Yavuz 2007b: 97, 376). Ötümlüleşme, ekten sonra ünlü ile başlayan bir sözcük gelmesi durumunda gerçekleşmektedir. Kalın ünlülü {-ıncak} biçiminde meydana gelen bu değişmeye, ince ünlülü {-incek} biçiminde rastlanmaz. Bu durum, {-incek} biçiminde *k* > *g* değişiminin olmadığı anlamına gelmez. Muhtemelen /g/ ve /k/ seslerinin aynı harfle yani *kef* (ك) ile yazılması, değişimin bilimsel neşirlere yansımaları engellemiştir. Dolayısıyla *kaf* (ك) ve *gayin* (غ) harfleri farklı harfler olduğundan bilimsel neşirlere sadece {-ıncak} ekinde meydana gelen değişme yansımasıdır. İfade edilen fikirler, {-ıncag} biçimin ortaya çıkmasında ulamanın başlıca etken olduğunu gösterir:

Şarâbı içüp girme çık-ıncag iç (Ceyhan 2007: 366) “(Hamama) Şarap içip girme, şarabı hamamdan çıkınca iç.”; *Evet vakti ol-ıncag içdâm ide* (Ceyhan 2007: 538) “Fakat sözü uygun vaktinde söylesin.”; *Ehlîni bul-ıncag olur size farz* (Yavuz 2007b: 97) “(Onu söylemek) Ehlini bulunca size farz olur.”

2.8. {-incegin}: {-IncAk} zarf-fiil ekinin pekiştirme işlevli {-°n} eki ile genişletilmiş biçimi olduğu düşünülebiyecek bu yapı, 1367 yılında Fahrî mahlaslı Fahreddin Yâkûb bin Mehmed tarafından tercüme edilmiş olan (Gülmez 2003: 17) *Hüsrev ü Şîrîn* adlı manzum eserde tek örnekte kullanılmıştır:

<Ça>labuñ buyruğıyla yığılır ol
Çalap dëy-incegin⁷ inanıcı ol (Flemming 1974: 484)
“O, Allah’ın buyruğıyla bir araya gelir, ‘Allah’ deyince inanıcı ol.”

Örneğin geçtiği eserde {-IcAk} eki oldukça sık kullanılmaktayken (Flemming 1974: 263, 265, 284, 294, 301, 335, 342, 356 ...) {-incegin} biçimine tek örnekte yer verilmesindeki başlıca etkenin vezin (mefâ’ilün mefâ’ilün feülün) olduğu düşünülebilir. Zira bu yapı, gerek örneğin alındığı eserde gerekse dönem Türkçesine ait taranmış olan diğer eserlerde karşılaşılan tek örnektir. Ekin {-IcAgIn} ve {-IcAgAzIn} biçimlerinde olduğu gibi {-°n} genişlemesiyle ortaya çıkmış olması, {-incegin} zarf-fiil eki yapısının vezinden dolayı esere yansıtılmış bir ağız özelliği olduğunun düşünülmesine imkân vermektedir. Günümüz Türkiye Türkçesi ağızlarında {-IncAkIn} biçimine rastlanmış olması (Karahana 2012: 221), bu biçimin bir ağız özelliği olduğunu destekler mahiyettedir. Ancak dönem Türkçesine ait mensur eserlerde tanıklanmadığı sürece, ağız özelliği olmayıp şairin vezinden dolayı {-IcAgIn} ve {-IcAgAzIn} biçimlerinden analogi yoluyla- meydana getirdiği bir biçim olduğu yönündeki değerlendirmenin de dikkate alınması gerektiği açıktır.

⁷ *dëyincegin* “deyince” ifadesi, Fleming tarafından *dëyicegin* biçiminde yanlış okunmuştur (Flemming 1974: 279).

2.9. {-IncAgAz (> -incegüz / -uncağaz)}: {-IcAgAz} ekinin /n/ ile genişletilmiş biçimi olarak düşünülebilecek bu yapı (Akkuş 2007: 49), EAT dönemine ait sınırlı sayıdaki eserde çok seyrek kullanılmıştır. Kullanıldığı eserlerin tamamı manzumdur. Dönem Türkçesinin standart dışı ağız veya ağızlarına ait bir özellik olarak tercih edilen bu ekin mensur eserlerden ziyade özellikle manzum eserlere yansımada vezin başlıca etkendir:

Yemliḥā id-incegez sözün tamām

İşidüp zindāncı kalbi oldı rām (Yavuz ve Gülmez 2015: 77)

"Yemliha sözünü bitirince zindancının gönlü razı oldu."

İşid-incegez bunı emr eyledi

Kavmine yir yir süvār oluñ didi (Yavuz ve Gülmez 2015: 93)

"Bunu işitince kavmine emrederek "Atlanın!" dedi."

Kemal Ümmî Divânı'nda oldukça işlek olan {-IcAk} ekinin yanı sıra çok daha seyrek olarak {-IcAgAz} ve {-IncAk} biçimleri kullanılmıştır (Salan 2017: 95). Buna karşılık {-incegez} biçimi, tek örnekte geçer (Akkuş, 2007: 49):

Ecel ir-incegez çıkar nâgâh

Gişinüñ işi gendü erkinden (Akkuş 2007: 264)

"Kişinin işi, ecel gelince birden kendinden uzaklaşır gider."

{-incegez} biçimi, vezinden (fâilâtün / mefâilün / feilün) dolayı esere yansımış Oğuz lehçesinin standart dışı ağıza ait bir özellik olarak değerlendirilebilir (Salan 2017: 95). Zira ek, dönem Türkçesine ait sınırlı sayıdaki manzum eserde çok nadir kullanılmıştır. Oluşum yönünden {-IncAk} biçimiyle eş değer olması ve {-IncAk} biçiminin bu eserde de kullanılmış olması, {-incegez}'in ağız özelliği olarak esere yansıdığı düşüncesini destekler (Salan 2017: 95). Nitekim {-incegez} eki, günümüz Türkiye Türkçesi ağızlarında -ıncağız / -inceğiz biçiminde temsil edilmektedir (Karahana 2011: 352):

Tutmacı'nın *Gül ü Hüseyin* adlı eserinde {-IcAk} ve {-IcAgAz} zarf-fiil ekleri sık kullanılmaktayken {-incegez} biçimine sadece üç örnekte yer verilmiştir. Bu biçim, şair tarafından dizeleri aruzun mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün kalıbına (Solmaz, 2007: 9) uydurabilmek için tercih edilmiş olmalıdır. Aşağıdaki ilk beytin her iki dizesinde farklı hece sayılarına sahip biçimlerin kullanılmış olması ifade edilen düşüncüyü doğrular mahiyettedir:

Elinden gelmey-incegez dilinden

Kişi incitmey-icek ola aḥsen (Solmaz 2007: 110)

"Eğer elinden gelmezse insanın diliyle incitmemesi çok güzel olur."

Sözi ger az [e]gerçi çoğ idesin

Kabûl eylemey-incegez n'idesin (Solmaz 2007: 138)

"Sözü ister az ister çok söyle, kabul etmeyince elinden bir şey gelmez!"

Bu sözleri diy-incegez şeh-i Çîn
Şeh-i Çîn'e kağıdı ol meh-i Çîn (Solmaz 2007: 304)
 "Çin hükümdarı bu sözleri söyleyince ay yüzlü güzel ona kızdı."

Süheyl ü Nev-bahâr'da {-IcAk} zarf-fiil eki oldukça sık (220 adet) kullanılırken {-IcAgAz} ekine daha seyrek (57 adet) yer verilmiştir. Üç örnekte de {-ıncak(/h)} biçiminin kullanıldığı görülür. Ancak {-incegez} biçimi, sadece aşağıdaki örnekte geçer. *Süheyl ü Nev-bahâr*'ın Dehri Dilçin nüshasında geçen bu biçimin yerine Mordtmann nüshasında {-icek} biçimi tercih edilmiştir (Dilçin 1991: 196). Mordtmann nüshası daha arkaik özelliklere sahip bir nüsha olduğundan (Dilçin 1991: 36) {-incegez} biçiminin müstensihne ait ağız özelliği olarak esere yansımış olması muhtemel görünmektedir. Müstensihni bu tercihe zorlayan gerekçenin ise vezin olduğu düşünülebilir:

Örümcek tuzak u aru nişter
Ki dürt-incegez şişirür çün batar (Dilçin 1991: 196)
 "Örümcek tuzak ve arı neşterdir, dürtünce ve batınca şişirir."

Bedr-i Dilşad'ın *Murâd-nâme* adlı eseri, özellikle {-IcAk} zarf-fiil eki ve varyantları bakımından ilginç bir eserdir. Eserde oldukça işlek olan {-IncAk} zarf-fiil ekinin {-IcAk} biçiminden daha sık kullanılması yönüyle dönem eserlerinden ayrılır. Bunun yanı sıra EAT'de {-IncAgAz} biçiminin en sık kullanıldığı eserdir (Ceyhan 2007: 256, 284, 406, 421, 732, 987 ...). Bu yönüyle {-IncAgAz} biçiminin standart dışı bir ağız özelliği olduğunu ortaya koyan en somut eserlerden biridir. Zira ek, müellif veya müstensih tarafından günlük konuşmalarda kullanıldığının düşünülmesine imkân verecek sıklıkta tercih edilmiştir. Aşağıdaki örnek, ekin esere yansımada vezin etkisinin olabileceğini ortaya koyar niteliktedir:

İriş-incegez yine sultânlığa
Var-ıncak diyârındaki hânlığa (Ceyhan 2007: 871)
 "Yine sultanlığa ulaşıp diyarındaki hanlığa varınca ..."

{-IncAgAz} ekinin yuvarlaklaşmaya uğramış {-uncağaz} biçimi, taranan EAT dönemine ait eserler içerisinde sadece Tursun Fakîh'in *Ğazavât-ı Bahr-ı Ummân ve Şanduk* adlı eserinde geçer. Eserde {-IcAk} zarf-fiil eki oldukça sık kullanılmaktayken {-uncağaz} biçimine tek örnekte yer verilmiştir. {-IcAk} ekinin yerine bu biçimin tercih edilmesindeki başlıca etkenin vezin olduğu ifade edilebilir. Ekin yuvarlak ünlülü olarak kullanılmasında, örneğin geçtiği nüshanın dönem Türkçesinden sonra istinsah edilmesine bağlı olarak müstensihnin etkili olduğu düşünülmektedir (Gümüşkılıç 2007: 8). Ekin aynı şaire ait *Ğazavât-ı Mukaffa* (Çetin 2008) ve *Ğazavat-ı Resulullah* (Külekçi 2002) adlı eserlerde kullanılmaması ifade edilen düşünceyi desteklemektedir:

Başladım bu söze bismillâh didüm
Söz tamâm ol-ıncagâz Allâh didüm (Gümüşkılıç 2007: 8)
 "Bismillah' diyerek bu söze başladım, söz bitince 'Allah' dedim."

Mesnevî-i Murâdiyye (Yavuz 2007b) adlı eserde geçen aşağıdaki örnekte ek,{-incegüz} biçiminde kullanılmıştır:

Söz dig-incegüz nicesi şoldılar (Yavuz 2007b: 305) “Söz söyleyince (/değince/ulaşınca/işitince ?) pek çoğu soldu.”

Mesnevî-i Murâdiyye’de {-IcAk / -IncAk} biçimleri sık kullanılmaktayken {-incegüz} biçimi tek örnekte geçer. Bu örneğe, eserin farklı bir nüshasında {-incegez} biçiminde yer verilmiştir (Yavuz 2007b: 305). Bu bakımdan adı geçen yapı, standart dışı bir ağız özelliği olarak değerlendirilebilir. Verilen örnekte, *di-* “demek, söylemek” fiili ile {-incegüz} eki arasında ünlü çatışmasını önlemek için /y/ sesinin yerine /g/ sesinin kullanılmış olması enteresandır. Zira dönem Türkçesi eserlerinde bu kullanıma rastlanmaz. Ayrıca örneğin alındığı eserde *di-* fiili ünlü ile başlayan bir ekle kullanıldığında (*diye, diyü, diyen, diyelüm, diyüp, diyüben, diyesin, diyiser, diyem, diyelüm ...*) daima fiil ile ek arasında yardımcı /y/ sesi türemektedir. Dolayısıyla bu örnekteki fiilin *dig-* veya *deg-* biçiminde olabileceği üzerinde düşünülmelidir.

2.10. {aḥcağaz}: EAT dönemine ait taranan eserlerde rastlanmayan bu ek, Bedr-i Dilşad’ın *Murâd-nâme* adlı eserinde kullanılmıştır. Eserde {-IcAk}, {-IncAk}, {-IcAgAz} ve {-IncAgAz} biçimleri daha sık kullanılmasına rağmen {-aḥcağaz}, tek örnekte geçer:

Sekizi bu onuñ uyuy-aḥcağaz
Ḳalır bâtl olur ötünceḳ boğaz (Ceyhan 2007: 372-373)
 “Bu onun sekizi uyuyunca kalır, boğaz ötünce batıl olur.”

İkinci dizede {-üncek} biçiminin tercih edilmesine karşılık ilk dizede {-aḥcağaz} biçiminde bir yapının kullanılmasında, *boğaz* sözcüğü ile ses uyumu oluşturmak bakımından uyak başlıca etkindir. Ancak burada ekin ilk hecede /ḥ/ sesine sahip olması ilginçtir. Eğer bu kullanım bir yazım yanlışı değilse, {-aḥcağaz} ekini ikincil bir biçim olarak değerlendirmek ve ekin {-aḳcağaz} biçiminden gelen bir yapı olduğunu düşünmek gerekir. Zira Türkçe sözcüklerde geçen /ḥ/ sesi, asli olmayıp /ḳ/ sesinin sızıcılığıyla ortaya çıkmış bir sestir. {-aḳcağaz > -aḥcağaz}, EAT’de rastlanmayan bir biçimdir. Ortaya çıkarılması ve incelenmesi muhtemel farklı eserlerde eke ait yeni örneklerin tespiti mümkündür. Dolayısıyla yeni örnekler tespit edilene kadar eke temkinli yaklaşmak gerekir. {-aḳcağaz} ekinin {-incağaz} biçiminden gelişen bir yapı olması muhtemeldir. Müellif veya müstensihnin ağız özelliğine bağlı olarak ortaya çıkan bu muhtemel gelişim {-incağaz > *-ıḳcağaz > *-aḳcağaz > -aḥcağaz} biçiminde gösterilebilir. {-incağaz} ekindeki /ı/ sesi, /ḳ/’nın etkisiyle sonradan /a/’ya dönüşmüş olmalıdır. Ayrıca dönem Türkçesine ait bir eserin nüshalarından birinde {-IcAgAz} ekinin aynı zamanda {-ecegez} biçiminde düz-geniş ünlülü kullanıldığı tespit edilmiştir (Köktekin 1994: 55). Bu durum, {-aḥcağaz} ekindeki ilk ünlünün gerileyici benzeşme yoluyla /a/’ya dönüşmüş olabileceğini de

muhtemel hâle getirir. Yeni örnekler ortaya çıkmadığı sürece ekle ilgili öne sürülen görüşler, tahmin ve yorumdan öteye geçmez. Kesin değerlendirmeler için yeni örneklerle ihtiyaç vardır.

3. SONUÇ

{-IcAk} zarf-fiil ekini ve varyantlarını ele alan bu çalışmayla ortaya çıkan başlıca tespit, yorum ve öneriler şunlardır:

3.1. EAT'nin zaman bildiren en işlek zarf-fiil eki {-IcAk}'tır. Bu ek, hem manzum hem de mensur eserlerde sık kullanılmıştır. Ancak genişlemiş biçimleri, genellikle manzum eserlerde tercih edilmiştir. Vezin ve uyağın bu tercihte başlıca etken olduğu ifade edilebilir.

3.2. EAT'de işlek olan {-IcAk} zarf-fiil eki, günümüz standart Türkiye Türkçesinde konumunu {-IncA} zarf-fiil ekine bırakmıştır. {-IcAk}, bugün bazı ağızlarda işlekliliğini kaybetmiş zarf-fiil eki olarak kullanılmaktadır (Németh 2014: 101; Karahan 2011: 367).

3.3. {-ıcağ / -ıcağ / -IçAk / -UcAk / -üçek}, {-IcAgIn (> -IçAgIn)}, {-IcAgAz (> -ıcağaz / -IcAgIz / -UcAğAz)}, {-IcAgAzIn}, {-icegzin}, {-IncAk (> -UncAk / -ıncag / -ıncag)}, {-incegin}, {-IncAgAz (> -incegüz / -uncağaz)}, {ağcağaz} ve {-ıcağğaz} biçimleri; EAT'de {-IcAk} zarf-fiil ekinin varyantları olarak kullanılmıştır. Bunlardan {-ıcağğaz} ve {-icegzin} biçimleri, dönem Türkçesinin özelliği olmayıp dil dışı gerekçeyle yani vezinden dolayı şair tarafından ortaya çıkarılmış biçimler olmalıdır. Diğerleri ise Oğuz lehçesinin standart dışı ağızlarına ait özellik olarak eserlere yansımış biçimlerdir.

3.4. EAT'de {-IcAk} zarf-fiil ekinden gelişen {-IcAgIn (> -IçAgIn)}, {-IcAgAz (> -ıcağaz / -IcAgIz / -UcAğAz)}, {-IcAgAzIn}, {-IncAk (> -UncAk / -ıncag / -ıncag)}, {-incegin}, {-IncAgAz (> -incegüz / -uncağaz)} ve {ağcağaz} biçimindeki değişikliklerin ağız tiplerinin tespitinde ölçüt olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Çünkü {-IcAk} zarf-fiil eki dönem Türkçesine ait eserlerin genelinde standart ve işlek zarf-fiil ekiyken diğer biçimler sınırlı sayıdaki eserde nadiren kullanılmıştır.

3.5. Günümüz standart Türkiye Türkçesinde zaman bildiren zarf-fiil eki {-IncA} iken bunun standart dışı ağızlarda {-ıncaz / incezs(s)}, {-ıncası / incesi}, {-ıncasıl / incesil}, {-ıncan / -incen}, {-ıncana / -incene}, {-ıncam / -incem}, {-ıncama / -inceme} ... (Karahan 2011: 346) gibi şekilleri kullanılmaktadır. EAT'de ise zaman bildiren standart zarf-fiil eki {-IcAk} iken bunun dönem Türkçesine ait çeşitli ağızlarda {-ıcağ / -ıcağ / -IçAk / -UcAk / -üçek}, {-IcAgIn (> -IçAgIn)}, {-IcAgAz (> -ıcağaz / -IcAgIz / -

UcAğAz}}, {-IcAğAzIn}, {-IncAk (> -UncAk / -ıncağ / -ıncağ)}, {-incegin}, {-IncAğAz (> -incegüz / -uncağaz}} ve {ağcağaz} biçimlerinin kullanıldığı ifade edilebilir. Dolayısıyla standart ek ve bunun etrafında gelişen biçimler bakımından günümüz Türkiye Türkçesi ile EAT paralellik arz etmektedir. Bu durumun farklı tarihî ve çağdaş lehçelerde de var olabileceği unutulmamalı ve konuya yönelik çeşitli incelemeler yapılmalıdır. Bu sayede çok çeşitli zarf-fiil eki biçimleriyle karşılaşmak olası görünmektedir. Yapılacak araştırmaların özellikle zarf-fiil eklerinin oluşumuna ve işleyişine yönelik tespitlere katkı sağlayacağı açıktır.

3.6. {-IcAk} zarf-fiil ekinden genişlemiş olan şekillerin ekin yaygın kullanımıyla birlikte ortaya çıktığı ifade edilebilir. Nitekim EAT'nin sonlarından itibaren yaygınlaşan {-ArAk} ekinin {-ArAkdA}, {-ArAkdAn}, {-ArAkdAnA} şeklinde durum ekleriyle genişlemiş biçimlerinin sonraki dönemlerde ortaya çıktığı (Hünerli 2012: 331) ve bugün çeşitli ağızlarda kullanıldığı görülür (Németh 2014: 100; Karahan 2011: 348-349; Argunşah 2011: 61-62; Uysal 2011: 141). Hatta {-ArAktAn} biçiminin nadiren yazı dilinde de örneklerine rastlanır (Korkmaz 2003: 994-995). Yine {-IncA} ekine ait genişlemiş biçimlerin ekin kullanım sıklığının artmasıyla birlikte EAT döneminden sonra ortaya çıktığı ve bugün Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanıldığı ifade edilebilir (Karahan 2011: 346). {-ArAk} ve {-IncA} ekine ait genişlemiş biçimlerin EAT döneminde kullanılmamışken {-IcAk} ekine ait genişlemiş biçimlere çeşitli eserlerde yer verilmesi, ekin yaygın kullanılışıyla ilgili olabileceği düşüncesinin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

3.7. {-IcAk}, {-IcAğIn} ve {-IcAğAz} zarf-fiil eklerine ait {-IncAk}, {-IncAğIn} ve {-IncAğAz} biçimindeki /n'/li genişlemelerin ortaya çıkmasında, /l/'nin normalden kısa olan ses değeri ve hece oluşturmadaki yetersizliğine (Ergin 1998: 42) ek olarak vurgunun etken olabileceği düşünülebilir. Nitekim /n'/li genişlemeler genellikle vurgulu yapılarda ortaya çıkmaktadır (Karahan 2012: 219, 233). Genişlemiş biçimlerin {-IncA} ekinden analogi yoluyla ortaya çıkmış olabileceği de düşünülebilir. Ancak bu ihtimal zayıftır.

3.8. {-IcAk}, {-IncAk}, {-IncAğAz} ve {-IcAğAz} zarf-fiil ekleri dışındaki biçimlerin ilk ünlüsünün yuvarlak olduğu örneklere EAT eserlerinde rastlanmamıştır. {-UcAk}, {-UncAk}, {-uncağaz} ve {-UcAğAz} biçimlerinin sınırlı sayıdaki eserde çok nadir örnekleriyle karşılaşmıştır. Müstensihlere ait ağız özelliğinin etkisi, yuvarlak ünlülü örneklerin ortaya çıkmasında muhtemel etken olarak düşünülebilir. Adı geçen örnekler, EAT dönemine ait bazı standart dışı ağızlarda yer yer düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlanma temayülünün başladığı düşüncesine imkân vermektedir. Zira {-UcAk}, {-UncAk}, {-uncağaz} ve {-UcAğAz} ekleri, sadece yuvarlak ünlülü fiil tabanlarıyla kullanılmıştır.

3.9. EAT üzerine yapılacak incelemelerde {-IcAk} zarf-fiil eki ve varyantlarının -hatta çalışmanın kapsamı dışında olan farklı eklerin- /ç'/li biçimleri ile /ç'/li biçimleri birbirine karıştırılmamalıdır. Bu ekler, nasıl yazılmışsa bilimsel neşirlerde de aynı

şekilde okunmalı ve herhangi bir düzeltme yoluna gidilmemelidir. Aksi takdirde bu eserler, dilin tarihî lehçelerine yönelik ses bilgisi, biçim bilgisi ve ağız bilgisi incelemelerinde güvenilir sonuçlar elde etme açısından yeterince katkı sağlayamaz.

3.10. EAT dönemine ait çeşitli dil incelemelerinde, manzum eserler ile mensur eserlerin farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle manzum eserlerde karşılaşılan çeşitli dil yapıları, mensur eserlerle desteklenmediği sürece dönem Türkçesinin genel veya standart özelliği olarak düşünülmemelidir. Çünkü dönem Türkçesine ait manzum eserler vezin, uyak gibi çeşitli dil dışı hassasiyetlere bağlı olarak yazılmıştır. Bu da dil yapılarının yer yer farklılaşmasına veya standart dışı yapıların tercih edilmesine imkân vermiştir.

KAYNAKÇA

- AKALIN, Şükrü Halûk (1987), *Ebü'l-Hayr-ı Rûmî Saltuk-nâme I*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- AKALIN, Şükrü Halûk (1988), *Ebü'l-Hayr-ı Rûmî Saltuk-nâme II*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- AKALIN, Şükrü Halûk (1990), *Ebü'l-Hayr-ı Rûmî Saltuk-nâme III*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- AKALIN, Mehmet (1975), *Ahmedî Cemşîd ü Hurşîd İnceleme-Metin*, Ankara: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- AKKUŞ, Muzaffer (1995), *Kitab-ı Gunya*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKKUŞ, Muzaffer (2004), *Elvân-ı Şirâzî'nin Gülşen-i Râz Tercümesi (İnceleme - Metin - İndeks - Tıpkıbasım)*, Niğde: Niğde Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- AKKUŞ, Muzaffer (2007), *Kemal Ümmî Divânı (İnceleme - Metin - İndeks - Tıpkıbasım)*, Niğde: Niğde Belediyesi Yayını.
- ALTUN, Nesrin (1996), *Erzurumlu Darîr'in Fütûhu's-Şâm Tercümesi Giriş - Metin - Açıklamalı Dizin*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- ARAÇ, Güllü (2010), *Uzun Firdevsî ve Hakâyık-nâme'si (İnceleme - Metin - Sözlük)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ARGUNŞAH, Mustafa (1999), *Muhammed b. Mahmûd-ı Şirvânî Tuhfe-i Murâdî İnceleme-Metin-Dizin*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ARGUNŞAH, Mustafa (2011), "Türkçede Zarf-fiil Eklerinin Durum Ekleriyle Kalıplaşması", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/1, p. 55-68.
- ARGUNŞAH, Mustafa (2013), *Çağatay Türkçesi*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- ATA, Aysu (2016), *Çağatay Türkçesinin İlk Devresi Harezmi - Altın Ordu Türkçesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- AYAN, Hüseyin (1979), *Şeyhoğlu Mustafa Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Ferağşâd) İnceleme-Metin-Sözlük-Konu Dizini*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- BANGUOÇLU, Tahsin (1938), *Altosmanische Sprachstudien zu Süheyl-ü Nevbahar*, Breslau: Druck der August Pries GmbH in Leipzig.
- BAYAT, Ali Haydar (2005), *Abdülvehhâb bin Yûsuf ibn-i Ahmed el-Mârdânî Kitâbu'l-Müntehab fi't-Tıb (823 / 1420) İnceleme - Metin - Dizin - Sadeleştirme - Tıpkıbasım*, İstanbul: Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları.
- BAYAT, Ali Haydar; OKUMUŞ, Necdet (2004), *Muhammed bin Mahmûd Şîrvânî Mürşid [Göz Hastalıkları]*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- BAYRAKTAR, Nesrin (2004), *Türkçede Filimsiler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BİÇER, Bekir (2011), *Firdevsî-i Rûmî Silahşornâme*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- BİLGİN, Azmi (1996), *Nazmü'l-Hilâfiyyat Tercümesi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BİRİNCİ, Aziz (2012), *Kırk Vezir Hikâyeleri (İnceleme-Metin-Sözlük)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- BOZ, Erdoğan (2009), *Yusuf Hakikî Baba Dîvânı*, Ankara: Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını.
- BÜYÜKAKKAŞ, Ahmet (2016), *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Mevlit Metni (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkı Basım)*, Konya: Kömen Yayınları.
- BÜYÜKKARCI, Fatma (1995), *Firdevsî-i Tavil and His Da'vet-nâme Interpretation, Transcription, Index, Facsimile and Microfiche*, Harvard University: The Department of Near Eastern Languages and Civilizations.
- CANPOLAT, Mustafa; ÖNLER, Zafer (2007), *İshâk bin Murâd Edviye-i Müfrede*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- CEMİLOĞLU, İsmet (1994), *14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiyâ Nüshası Üzerine Sentaks İncelemesi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- CEYHAN, Âdem (1997), *Bedr-i Dilşad'ın Murâd-nâmesi I-II*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- CİN, Ali (2011), *Türk Edebiyatının İlk Yûsuf ve Züleyhâ Hikâyesi Ali'nin Kıssa-yı Yûsuf'u*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÇAĞATAY, Saadet (2008), "Eski Osmanlıca'da Fiil Müştakları (I-II-III)", *Prof. Dr. Saadet Çağatay'ın Yayınlanmış Tüm Makaleleri C. 1*, (Haz. Aysu Ata), İstanbul: Ayaz Tahir İdil-Ural Vakfı Yayınları, s. 322-383.
- ÇATIKKAŞ, M. Atâ (2009), *Firdevsî-i Rûmî Süleymannâme-i Kebîr*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÇATIKKAŞ, M. Atâ (2015), *Firdevsî-i Rûmî Satranç-nâme-i Kebîr İnceleme-Metin-Dizin*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil (1996), *Muhammediye II*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- ÇETİN, Abdülbaki (2002), *Ahmet Abdülcebbaroğlu Tuhfetü'l-Letâyif (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- ÇETİN, İsmet (2008), *Tursun Fakih Gazavât-ı Mukaffa*, Ankara: Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Yayınları.
- ÇİÇEKLER, Ahmet Naim (2016), *Sirâc bin Abdullah Mecma'i'l-Letâyif (İnceleme - Tenkitli Metin - Sözlük - Tıpkıbasım)*, İstanbul: Kesit Yayınları.

- DAŞDEMİR, Muharrem (2008), *Muhammed b. Âşık Selmânü'l-Lazkî Keşfü'l-Me'ânî İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, Erzurum: Güneş Vakfı Yayınları.
- DEMİR, Necati (2004), *Dânişmend-nâme*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- DEMİRCİ, Ümit Özgür; KORKMAZ, Şenol (2008), *Şeyyâd Hamza Yûsuf u Zelihâ*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- DENY, Jean (2012), *Türk Dil Bilgisi -Modern Türk Dil Bilgisi Çalışmalarının Kapsamlı İlk Örneği-*, (Çev. Ali Ulvi Elöve), (Günümüz Türkçesine uyarlayan: Ahmet Benzer), İstanbul: Kalcı Yayınevi.
- DERDİYOK, İ. Çetin (1994), *Cemâli Hayatı, Eserleri ve Divânı*, Harvard University: The Department of Near Eastern Languages and Civilizations.
- DEVELİ, Hayati (1998), "Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Manzum Bir Miracnâme", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C XXVIII, İstanbul, s. 81-228.
- DEVELİ, Hayati (1998a), "Ağız Özellikleri Taşıyan Bir Eski Türkiye Türkçesi Metni Fatiha Tefsiri", *İlmî Araştırmalar*, S 6, İstanbul, s. 63-81.
- DEVELİ, Hayati (2008), "Eski Türkiye Türkçesi Ağızlarının Sınıflandırılması", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/3, p. 212-230.
- DİLÇİN, Cem (1991), *Mes'ûd bin Ahmed Süheyl ü Nev-bahâr İnceleme-Metin-Sözlük*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- DİREKÇİ, Bekir (2011), *Hızır bin Yakub Cevâhirü'l-Me'ânî Giriş-Dil Özellikleri-Metin-Dizin*, Konya: Palet Yayınları.
- DOĞAN, Enfel (2011), *Şeyhoğlu Sadrüddin'in Kabus-nâme Tercümesi Metin-Sözlük-Dizin-Notlar-Tıpkıbasım*, İstanbul: Mavi Yayıncılık.
- DOĞAN, Enfel (2016), *Mustafa bin Muhammed Kur'an'ın Kalbi 14. Yüzyıla Ait Bir Sûre-i Yâsîn Tefsiri*, İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- DUMAN, Musa (1997), "İbrahim Bey'in Mi'râc-nâmesi", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C XXVII, İstanbul, s. 169-238.
- DURAN, Ramazan (2016), *Şeyhoğlu Sadrüddin Mustafa Kitâb-ı Düstûr-ı Şâhî Fî-hikâyet-i Pâdişâhî (İnceleme-Tenkitli Metin-Tıpkıbasım)*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- ECKMANN, János (2003), *Çağatayca El Kitabı*, (Çev. Günay Karaağaç), Ankara: Akçağ Yayınları.
- EFENDİOĞLU, Süleyman (2007), *Muhammed bin Hacı İvaz Cinânü'l-Cenân (İnceleme-Metin-Dizin)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- ERASLAN, Kemal (1980), *Eski Türkçe'de İsim-Fiiller*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ERASLAN, Kemal (2004), "Tarihî Yazı Dillerinde -ğul-gü, -kul-kü İsim-fiil Eki, Yapısı, İşlevi, Kullanılışı ve Genişlemiş Şekilleri", *Zeynep Korkmaz Armağanı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 117-146.
- ERBAY, Erdoğan; TOZLU, Selahattin (2015), *Şâdî Meddâh Maktel-i Hüseyin Kerbelâ Hadisesi*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayını.
- ERCİLASON, Ahmet B.; KARAHAN, Leylâ; KIRIŞÇIOĞLU, M. Fatih (Redaksiyon) (2006), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri I -Fiil- Basit Çekim*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- ERCİLASUN, Ahmet B. (2007), "Türk Dilinde Ek-Ses İlişkisi", *Makaleler Dil-Destan-Tarih-Edebiyat*, (Haz. Ekrem Arıkoğlu), Ankara: Akçağ Yayınları, s. 340-346.
- ERDAĞI DOĞUER, Binnur (2013), *Hekim Bereket Tuhfe-i Mübârizî Metin-Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERGIN, Muharrem (1998), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- ERGIN, Muharrem (2008), *Dede Korkut Kitabı I*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERGÜZEL, Mehdi (1999), *Şirvanlı Mahmud Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi (IV. Cilt, 2. Kısım) Dil Özellikleri-Metin-Sözlük-Dizin*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERKAN, Mustafa (1979), *Yüz Hadis ve Yüz Hikâye*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Türk Dili Kürsüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ERKAN, Mustafa (1986), *Siretü'n-Nebî (Tercümetü'z-Zarîr) İnceleme - Metin I*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- ERSOYLU, Halil (1989), *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- FLEMMING, Barbara (1974), *Fahrîs Hüsrev ü Şîrin Eine Türkische Dichtung von 1367*, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GmbH.
- GÜDER ÖZNAL, Nurcan (1997), *Kaştamonulu Şâzî Mahtel-i Hüseyin (İnceleme, Metin, Sözlük, Adlar Dizini)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- GÜLDAŞ, Ayhan (1996), *Hâilname*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÜLENC, Halil (2010), *Ferheng-nâme-i Sadî İnceleme-Metin*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa.
- GÜLMEZ, Mevlüt (2003), *Fahrî'nin Hüsrev ü Şîrin'i (2317-4683) Metin-Gramer- Sözlük*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- GÜLSEVİN, Gürer; BOZ, Erdoğan (2004), *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- GÜLSEVİN, Gürer (2007), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÜMÜŞKILIÇ, Mehmet (2007), *Tursun Fakîh Ğazavât- Baħr-ı 'Ummân ve Şanduħ (Cumhür-nâme) (Giriş - Gramer İncelemesi - Metin - Sözlük - Tıpkı Basım)*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- GÜNER, Galip (2013), *Kıpçak Türkçesi Grameri*, Ankara: Kesit Yayınları.
- GÜZEL, Abdurrahman (1989), *Kaygusuz Abdal Saraynâme*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- HACİEMİNOĞLU, Necmettin (1997), *Harezmi Türkçesi ve Grameri*, Ankara: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- HÜNERLİ, Bülent (2012), *Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde Zarf-filler*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne.
- İLHAN, Nadir (2009), *Eşref b. Muhammed Hazâ'înu's-Sa'âdât (İnceleme - Metin - Dizin - Sözlük)*, Malatya: Öz Serhat Yayıncılık.
- İNALCIK, Halil; OĞUZ, Mevlûd (1989), *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehmed Hân İzladî ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerinde Anonim Gazavât-nâme*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İNCE, Adnan (2000), *Cem Sultan Cemşîd ü Hurşîd*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KARAHAN, Leylâ (1994), *Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- KARAHAN, Leylâ (2011), "Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşunda Yazı Dili - Ağız İlişkisi", *Türk Dili Üzerine İncelemeler*, (Haz. Ekrem Arıkoğlu, Dilek Ergönenç Akbaba), Ankara: Akçağ Yayınları, s. 153-161.
- KARAHAN, Leylâ (2011), "Anadolu Ağızlarında Kullanılan Bazı Zarf-fiil Ekleri", *Türk Dili Üzerine İncelemeler*, (Haz. Ekrem Arıkoğlu, Dilek Ergönenç Akbaba), Ankara: Akçağ Yayınları, s. 345-373.
- KARAHAN, Leylâ (2012), "Türkçede Bazı Ek ve Edatlarda "-n" Morfemi İle Ortaya Çıkan Varyantlaşma", *Türk Moğol Araştırmaları Prof. Dr. Tuncer Gülensoy Armağanı*, (Ed. Bülent Gül), Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 219-236.
- KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi (1994), *Kıpçak Türkçesi Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KARASOY, Yakup (2009), *Tutmacı, Eski Oğuz Türkçesiyle Yazılmış Bir Tıp Kitabı Tabiatnâme*, Konya: Palet Yayınları.
- KARASOY, Yakup (2013), *Sirâcü'l-Kulûb ♦ Gönüllerin Işığ♦*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KARPUZ, Hacı Ömer (1991), *Abdurrahîm Karahisârî'nin Vahdetnâme'si (Gramer İncelemesi-Metin-İndeks)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- KARTALIOĞLU, Yavuz (2011), *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KAVRUK, Hasan; ÇALDAK, Süleyman; YOLDAŞ, Kâzım (2000), *El-ferec Ba'de's-Şidde (Karşılaştırmalı Metin) I*, Malatya: Kubbealtı Yayıncılık.
- KAVRUK, Hasan; ÇALDAK, Süleyman; YOLDAŞ, Kâzım (2004), *El-ferec Ba'de's-Şidde (Karşılaştırmalı Metin) II*, Malatya: Özserhat Yayıncılık.
- KILICOĞLU, Vecihe (1954), "Gerundiumların Özellikleri ve '-iser' Eki", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C 3, S 33, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 510-518.
- KORKMAZ, Zeynep (1973), *Şadru'd-dîn Şeyhoğlu Marzubân-nâme Tercümesi İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (1995), "Türkçede ok / ök Pekiştirme (İntensivum) Edatı Üzerine", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar Birinci Cilt*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 98-109.
- KÖKTEKİN, Kâzım (1994), *Süle Fakih'in Yusuf ve Zelihası (İnceleme-Metin-Dizin) C. I*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- KÖKTEKİN, Kâzım (1999a), "Eski Anadolu Türkçesi İle Yazılmış Hatun Destanı ve Dili", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S 12, Erzurum, s. 1-29.
- KÖKTEKİN, Kâzım (1999b), "Ahmed-i Dâi'nin Câmasbnâme Tercümesi ve Dili", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S 13, Erzurum, s. 27-48.
- KÖKTEKİN, Kâzım (2001), "Kırşehirli İsa'nın Dâstân-ı İbrâhim'i ve Dili", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S 16, Erzurum, s. 13-26.
- KÖKTEKİN, Kâzım (2007), *Yûsuf-ı Meddâh Varka ve Gülşah*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli* (2006), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- KÜÇÜK, Murat (2014), *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KÜÇÜK, Serhat (2014a), *Kitâb-ı Güzide Akâidü'l-İslâm*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- KÜLEKÇİ, Numan (2002), *Tursun Fakih Gazavat-ı Resulullah*, İstanbul: Toker Yayınları.
- KÜLTÜRAL, Zuhâl (2009), *Hacı Mustafaoğlu Mecmaü'l-Envâr Tenkitli Metin - İnceleme*, İstanbul: Simurg Yayıncılık.
- KÜLTÜRAL, Zuhâl; KOÇ, Aylin (2012), *Dürri'l-Meknûn (Saklı İnciler) Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, Konya: Palet Yayınları.
- MANSUROĞLU, Mecdut (1947), *Anadolu Türkçesi (XIII. Asır) Dehhani ve Manzumeleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Mezunları Cemiyeti Yayını.
- MANSUROĞLU, Mecdut (1956), *Ahmed Fakih Çarhname*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- MANSUROĞLU, Mecdut (1958), *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- MAZIOĞLU, Hasibe (1974), *Ahmed Fakih Kitâbu Evsâfı Mesâcidi'sh-Şerife*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- MERHAN Aziz (2016), "14. Yüzyıl Şairi Said Emre ve Şiirleri", *Türk Dilleri Araştırmaları*, C 26, S 1, İstanbul, s. 67-121.
- NASKALİ GÜRSOY, Emine (1987), *Sinan Paşa Tezkiretü'l-Evliyâ*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- NEMETH, Gyula (2014), *Folklorik ve Dinî Metinler Üzerinde Vidin Türkleri Ağız Araştırmaları*, (Çev. Abdurrahman Güzel), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- OKUTAN, M. Yahya; KOÇER, Doğan; YILDIZ, Mecit (2004), *15. Yüzyıl Türkçe Tıp Kitabı Yâdigâr-ı İbn-i Şerîf*, II. Cilt, İstanbul: Yerküre Kitaplığı.
- OLCAY, Selâhattin (1965), *Ebu'l-Leyş Semerkandî Tezkiretü'l-Evliyâ (Tercümesi) İnceleme - Metin - İndeks*, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.
- OLGUN, İbrahim; PARMAKSIZOĞLU, İsmet (2011), *Firdevsî-i Rumî Kutb-nâme*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ONAY, Talât (1946), *Dastan-ı Ahmet Harami*, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- ÖNLER, Zafer (1990), *Celâlüddin Hızır (Hacı Paşa) Müntehab-ı Şifâ I Giriş - Metin*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖZÇELİK, Sadettin (2001), *Kitâbü'l-Mühimmât*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- ÖZEK, Fatih (2015), *Kitâbu Fezâ'ilü'l-Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudüs İnceleme - Metin - Dizin - Tıpkıbasım*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- ÖZER, Osman (1995), *Ahmedî Tervîhü'l-Ervâh I / A Giriş-İnceleme-Metin, I / B Metin*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.
- ÖZKAN, Abdurrahman (2009), *Şirvanlı Mahmud Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖZKAN, Mustafa (1993), *Mahmûd bin Kâdî-i Manyâs Gülistan Tercümesi Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- ÖZKAN, Mustafa (2000), *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- ÖZKAN, Nevzat (1996), *Gagavuz Türkçesi Grameri Giriş - Ses Bilgisi - Şekil Bilgisi - Cümle - Sözlük - Metin Örnekleri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖZTÜRK, Necdet (2001), *XV. Yüzyıl Tarihçilerinden Kemal Selâtin-nâme (1299-1490)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- SAKIN, Orhan, OKUTAN, Yahya; KOÇER, Doğan; YILDIZ, Mecit (2003), *15. Yüzyıl Türkçe Tıp Kitabı Yâdigâr-ı İbn-i Şerîf*, I. Cilt, İstanbul: Yerküre Kitaplığı.
- SALAN, Erkan (2015), “{-mAGIn} Zarf-fiil Eki Üzerine”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S 54, Erzurum, s. 71-84.
- SALAN, Erkan (2017), “Eski Anadolu Türkçesinde Aruz Vezni ve Uyağın Zarf-fiil Eklerine Etkisi”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S 26, Denizli, s. 90-113.
- SARI, Mustafa (2016), *Erzurumlu Darir Yüz Hadis Yüz Hikâye Türk Dilinde Art Zamanlı Değişmeler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- SARIKAYA, Bekir (2010), *Rükneddin Ahmed’in Acâibü'l-Mahlûkat Tercümesi (Giriş - Metin - Sözlük)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- SEVİNÇLİ, Veysi (2007), *Hatiboğlu Letâiyf-nâme (İnceleme - Metin - Sözlük - Tıpkıbasım)*, İstanbul: Töre Yayın Grubu.
- SOLMAZ, Ali Osman (2007), *Tutmacı'nın Gül ü Hüsrev Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Dizin)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- ŞAHİN, Hatice (1993), *Hatiboğlu Ferah-nâme (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya.
- ŞENER, Mümin (2010), *Muhammed Haneî Cengi: Metin-Muhteva-Tahlil*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- TABAKLAR, Özcan (2003), “Anadolu Sahasında Yazılmış Bir Sûre Tefsiri”, *İlmî Araştırmalar*, S 16, İstanbul, s. 97-116.
- TANYILDIZ, Ahmet (2005), *Firdevs-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Tarama Sözlüğü VII Ekler* (2009), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TARLAN, Ali Nihat (2005), *Ahmet Paşa Divanı*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- TAŞ, İbrahim (2008), *Yusuf ve Zeliha*, İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
- TAŞ, İbrahim (2015), *Kıyamet Alametleri (Eski Anadolu Türkçesi)*, İstanbul: Ofis 2005 Yayınevi.
- TATCI Mustafa (2005a), *Yûnus Emre Külliyyâtı II Yûnus Emre Divânı Tenkitli Metin*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- TATCI Mustafa (2005b), *Yûnus Emre Külliyyâtı III Risâletü'n-Nushiyye Tenkitli Metin*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- TAVUKÇU, Orhan Kemal (2008), *Halîlî and His Fürkat-nâme Introduction - Analysis - Critical text - Facsimile*, Harvard University: Department of Near Eastern Languages and Civilization.

- TEKİN, Arslan (1998), *Şirvanlı Mahmûd Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi* (4. Cilt, 1. Kısım) *Dil Özellikleri-Metin-Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TEKİN, Şinasi (1974), "1343 Tarihli Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde 'Olğa-bolğa' Sorunu", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1973-1974*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 59-157.
- TIKEN, Kâmil (2004), *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf-fiiller*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TİMURTAŞ, Faruk K. (1971), *Şeyhî'nin Harnâme'si*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- TOPALOĞLU, Ahmet (1976), *Muhammed bin Hamza XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış «Satır-arası» Kur'an Tercümesi I (Giriş ve Metin)*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- TOPRAK, Funda (2005), *Harezm Türkçesinde Fiil*, Ankara.
- TOSKA, Zehra (1989), *Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesûd Çevirisi II (Edisyon Kritik)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- TÖREN, Hatice (2007), *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri I Metin-İnceleme-Tıpkıbasım*, İstanbul: Çantay Yayınları.
- TULUM, Mertol (1977), *Tursun Bey Târih-i Ebü'l-Feth*, İstanbul: Baha Matbaası.
- TULUM, Mertol (2000), *Tarihî Metin Çalışmalarında Usul Menâkıbu'l-Kudsiyye Üzerinde Bir Deneme*, İstanbul: Deniz Kitabevi.
- TULUM, Mertol (2001), *Tazarru'nâme*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- TUNCER, Hediye (1996), *Türk Dilinde Zarf-fiiller*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne.
- TÜRK, Vahit (2009), *Hatiboğlu Bahrü'l-Hakâyık*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- UÇAR, Erdem (2012), "Eski Türkçe -gInçA Zarf Fiil Ekinin Kökeni Üzerine", *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S 11, Ankara, s. 47-52.
- UNAT, Faik Reşit; KÖYMEN, Mehmed A. (2014), *Mehmed Neşri Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşri Tarihi I-II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- USLUER, Fatih (2014), *Âmiloloğlu Arş-nâme Tercümesi*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayını.
- UYGUR, Ceyhun Vedat (2007), *Kıvâmî Fetihnâme*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- UYĞUR, Sinan (2016), *Hasan Halvetî'nin Sülûki'l-Âşıkîn'i Giriş - İnceleme - Metin - Dizin - Tıpkıbasım*, Ankara: Altınordu Yayınları.
- UYSAL, İdris Nebi (2011), *Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri*, Karaman: Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını.
- UZEL, İlter (1992), *Şerefeddin Sabuncuoğlu Cerrâhiyyetü'l-Hâniyye I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- UZUN, Adem (2013), *Lutfullah b. Ebu Yusuf el-Halîmî Lügat-i Halîmî*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÜSTÜNOVA, Kerime (2003), *Kutbe'd-dîn İznîkî Mukaddime Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.

- YAVUZ, Kemâl (1991), *Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ (İnceleme - Metin - İndeks)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- YAVUZ, Kemâl (2000), *Âşık Paşa Garib-nâme I/1, I/2, II/1, II/2*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YAVUZ, Kemal (2007a), *Gülşehri'nin Mantiku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) -Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma- I-II*, Ankara: Kırşehir Valiliği Yayını.
- YAVUZ, Kemal (2007b), *Mu'îni'nin Mesnevî-i Murâdiyye'si Mesnevi Tercüme ve Şerhi II. Cilt (Metin)*, Konya: Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- YAVUZ, Kemal; SARAC, M. A. Yekta (2014), *Âşık Paşazâde Osmanogullarının Tarihi Tevârih-i Âl-i Osmân*, İstanbul: Gökkubbe Yayınları.
- YAVUZ, Orhan (2006), *Anadolu Türkçesiyle Yapılan En Eski Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi ve Dil Özellikleri [İnceleme-Gramer-Metin]*, Konya: Tablet Kitabevi.
- YAVUZ, Orhan; GÜLMEZ, Mevlüt (2015), *Manzum İlk Ashâb-ı Kehf Kıssası (İnceleme - Metin - Dizin - Tıpkıbasım)*, Konya: Palet Yayınları.
- YAVUZ, Serdar (2013), *Cerrâh-nâme İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- YAVUZARSLAN, Paşa (2002), *Mūsâ bin Hâcî Hüseyin el-İznîkî Münebbihü'r-Râkîdîn (Uyurları Uyandırucu) Giriş - İnceleme - Tenkitli Metin I*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YAYLAGÜL, Özen (2010), *Ebvâb-ı Şifâ Metin Dilbilimsel bir İnceleme*, Ankara: KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayını.
- YELTEN, Muhammet (1993), *Şirvanlı Mahmud Kemâliyye (Giriş-İnceleme-Cümle Bilgisi-Metin-Sözlük)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- YELTEN, Muhammet (1998), *Şirvanlı Mahmud Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YELTEN, Muhammet (2009), *Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.
- YILDIZ, Osman (2008), *Şeyyâd Hamza Yûsuf u Zelihâ (Destân-ı Yûsuf) Giriş - İnceleme - Metin - Dizinler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- YILMAZ, Emine; DEMİR, Nurettin; KÜÇÜK, Murat (2013), *Kısas-ı Enbiya*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YÜCE, Nuri (1999), *Gerundien im Türkischen: Eine morphologische und syntaktische Untersuchung*, İstanbul: Simurg Yayınları.
- YÜKSEL, Sedî (1965), *Mehmed Işk-nâme (İnceleme - Metin)*, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.